

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.



BUDAPEST,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA
1877.

A MÁSODIK FÜZET TARTALMA:

5.	Deák Farkas: Báthory Istvánról szóló hősköltemény	73—77
6.	Fraknói Vilmos: Schlauch Lőrincz szatmári püspöknek Török János által gyűjtött könyvtára	77—90
7.	Dr. Kohn Sámuel, rabbi: A magyar nemzeti múzeum héber kéziratái	90—105
11.	Id. Szinnyey József: Hirlapirodalmunk 1848—49-ben.	105—127
	Tipray Tivadar: A magyar irodalom 1877-ben	128—138
	Hazai nem-magyar irodalom	138—139
	Hazánkat érdeklő külföldi munkák	139—141
	Vegyes közlemények	141—144

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A „Könyv-Szemle“ megjelenik évenként 24 ivnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az első évfolyam szintén 2 frt 40 kron rendelhető meg.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly úrhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a Történelmi társulat pénztárához, vagy végre a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyébküldemények és irodalmi közlemények a Magy. Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

BÁTHORY ISTVÁN RÓL SZÓLÓ HŐSKÖLTEMÉNY.

Közli: Deák Farkas.

Danielis Hermanni Borussi Stephaneis Moschovitica, Sive de occasione, causis, initiis et progressibus Belli a Serenissimo potentissimoque Polonorum rege, Magno Duce Lithvaniae etc. Stephano primo, contra Joannem Basilium Magnum Moschorum Ducem gesti — et hoste represso, fractoque ad aequas pacis conditiones feliciter deducti. Libri duo priores. Excusae Gedani a Jacobo Rhodo. 1582.

Az erdélyi muzeum számára vásároltam e régi könyvet, melynek címét előre bocsátottam s melyet e lapok t. olvasóival is legalább részben megismertetni kötelességemnek tartom. A könyv negyedrét alakú s (első) kötése barna szattyan bőr, dús aranyozás nyomaival s metszése is aranyozva. Kilencz számozott levélen van a címlap és a Lengyelország senatoraihoz intézett előbeszéd. Ezután A- (A 3 s egy jegyzetlen levél) től kezdve K 4-ig s illetőleg L-ig 10 $\frac{1}{2}$ íven (in 4^o) azaz 84 számozatlan lapon van a két énekből s a harmadik ének kezdetéből álló latin hősköltemény Báthori Istvánról a lengyel királyról (korábban erdélyi fejedelem) a mint a muszkákat legyőzi s béke feltételei elfogadására kényszeríti, mely költeményt szerzője a porosz származású Hermann Dániel elég sajtóságon Stephaneis Moschoviticanak nevezett el.

Az 1582-ben Danzigban megjelent mű e példányának első birtokosa s hozzáuk szállítója valószínűleg az ez időtájban épen Danzig felé bujdosó I. Balassa Bálint lehetett, mert a könyvhez kötött első lapon XVI. századi írással s ha jól ítélem, Balassa saját kezével egy Juliáról beszélő költeménynek töredéke (tán első fogalmazványa van leírva), melynek minden szava Balassára emlékeztet:

C a n t i o.

Sebes tenger habja
Julia haragja,
Kinek vagyok ő rabja ;
Lelkemet kívánja

Olthatatlan lángja
 Mint párducznak prédája.
 Mert kedves (?) leánya
 Szívetemet Julia
 Tűzben égni kívánja
 Alá s fel jártomban —
 Angyal ábrázatban —
 Mint solyom szabadságban — —
 Énekelvén magadban (így) — —

A könyv hátulsó tábláján pedig Bethlen Istvánnak (Gábor fejedelem öcsésének) az erdélyi gubernatornak levélre való teljes czíme olvasható. Továbbá egy másik, vagyis tulajdonkép negyedik tulajdonos, így jegyezte fel a maga- és előzője nevét: Sum ex libris Stephani Pellionis K. dono dabat Martinus Vajai discipulo suo charissimo. S. P. K. Valet denar. 24. XVII. századi irással van egy más név is: Michael Han, notarius cibiniensis. Végre a jelen századból: Joannis Binder név áll; miből úgy látszik, hogy a jó karban fenmaradt könyv utóbbi birtokosai szász urak voltak.

A mű írója annyit mond magáról, hogy a strazburgi akadémián tanult s feledhetlen kedves tanára a nagyhirű Sturmius János volt, ki az írásra bátorította, megdicsérvén „Vita scholastica“ című ifjúkori munkáját. Később azonban sok évig hallgatott muzsája, de 1579-ben az austriai udvartól, ahol (sex annos domesticus fui) hat évig szolgált, hazájába Poroszországba hivatván, újabban irogatni kezdett.¹⁾

A mi tulajdonképen a költeményt magát illeti, úgy látszik, hogy egy nagyobb tervezetű munkának — mely talán Báthori István egész életét magába foglalta volna, csakis kezdete és mint író előbeszédében mondja, csak sokak (a danzigi tanács s mások) biztatására adta ki e töredéket, igérvén, hogy tovább is folytatni fogja. E kissé dagályos előbeszédben író határozottan kimondja, hogy: „Ő inkább a történetíró névre vágyik, mint sem a költő névre.“ És műve csakugyan nem is egyéb, mint az eseményeknek időrend-

¹⁾ Jöcher Allgemeines Gelehrten Lexicon MDCCL II. részében ennyit mond: Hermann Daniel der ältere aus Preussen königlich polnischer secretarius schrieb de Bello Stephani regis Poloniae contra Magnum Ducem Moscoviae, — (de rana et lacerta succino prussiaeo insitis discursum) poemata und starb den 29-ten dec. 1601 im 72. Jahr.“

ben egymásután való elszámolása, ha nem is valami hatalmas, de szabályos hexameterekben s meglehetősen latinsággal. Akad aztán egy-egy sor, hol bizonyos elérzékenyülés, sőt némi pathosz hangját is hallhatjuk.

Minket az is érdekel e műben, hogy Báthori István magyar sergéről a legnagyobb rokonszenvvel és szép dicséretekkel emlékszik meg s például Vadas Mihálynak, a magyar gyalogok vezérének (dux peditum egregius) a csatátéren elestéről irt sorok a költemény leg-szebb része.¹⁾ A magyarok közül felemlíti Békéssi Gáspárt és Gábort, Vadas Mihályt, Bornemisza Jánost, Borbély Györgyöt, Király Albertet, egy Károlyit és Sibrik Györgyöt, Békéssi Gáspárt például így vezeti be, leírja Radzivil herceget, a vilnai palatinust mint fővezért s aztán így folytatja: additur illi

Pannoniae gentis ductor Bekeschius armis

Consilisque valens et doctae munere lingvae.

Később egész emphasisissal említi Békés Gáspár betegségét és halálát (1579. november hónapban), kinek testét a király Vilnába vitette és ott Vadas Mihály mellé temetteté, megparancsolván egyszeremind, hogy őök dicsőségük emlékéül mind két sir fölé oszlopot emeljenek. Ezeket elmondva író, ki ugy látszik, a magyar történelmet is ismerte, így kiált fel:

„Hei pietas hei prisca fides et Regia virtus

„Laudibus attolenda polo: Bekeschius olim

„Obliqua invidia stimulisque agitatus iniquis

„Ausus in hunc fuerat bello consurgere regem

„Rex tamen hunc bis victum, bis dare terga coactum,

„Erexit rursum, summis et honoribus auxit.

¹⁾ Elmondja, hogy Polotia ostrománál fegyverrel kezében harczolva, a várból meglövetett s aztán így folytatja:

„Occidit hei, quem non Turcae potuere catervae

„Sternere, cum patriis miles serviret in oris.

„Stat sua militibus meta et sine saugvine nunquam

„Bella solent peragi. Longo dinguissimus aevo

„Sic cecidit Vadas animosus Martis alumnus.

„Fertur eum moesto gemuisse Polotta susurro

„Incusasse simul nimium properantia fata.

„Pannones at magno cum luctu exaugve cadaver,

„Suscipiunt, tumuloque volunt componere Vilnae.“

„Gloria non minima in Rege est, qui caetera vincit
 „Idem animos, iramque tuam si vincere norit
 „Et jam fama volat totum vulgata per orbem,
 „Dumque fluet liquido commistus Vilia Vilnae
 „Lambet aquis Calyum dum parvus Vilnae montem,
 „Semper bonos, Regisque decus, laudesque manebunt:
 „Aeternumque locus Bekeschi nomen habebit.“

Érdekes, hogy miként jellemzi író a munkákat: két színű, hunyászkodó, ravasz, szószegő, barbar, goromba, gyáva s mégis uralkodásra vágyó. Ezeket példákkal bizonyítván, utána teszi:

„Ipse ego cum praesens horum spectator adessem
 „Non homines rebar: sed agrestia bruta ferasque
 „Et tamen his tanta est regnandi innata libido.“ (?!)

István király ugyanis nehezen határozta magát háborúra s mikor a muszkák már gyűjtötték a sereget, ekkor is békeköveteket küldött s alkudozni kívánt. Azok is küldtek követet, de az oly goromba volt, hogy a királynak az illendő tiszteletet sem adta meg, az alatt pedig, míg az alkudozást folytatták, a muszka sereg Litvániaiba rontott, égetett, ölt, pusztított, egész tartományokat tett semmivé,¹⁾ ekkor látta a király, hogy ezeket az embereket komolyan kell megfenyíteni — harcedzett férfiakat s jól felszerelt és jól táplált seregeket küldött tehát és vezetett ellenök, kik a háborút a muszka területre vitték át, minden csatában megverték őket s rövidebb hosszabb ostrom után minden várakat bevették — míg nem az egész faj kegyelmet esdekelve borúlt a lengyel király lábai elé.

Egyebek közt részletesen van előadva Szokola város ostroma, melyet a lengyelek és a segéd-csapatok (magyarok, németek) vettek be kemény küzdelemmel, de utoljára a várost felgyújtották, a házakat, falakat halomra lőtték, a futókat leöldösték s az egész muszka őrség elpusztult, mely elbeszélést író ily hatásos sorral végez:

„Occidit hostis atrox, domis occidit, occidit ignis.“

Ugyanez ostrom végén történt, hogy a sokszor álnokul megtámadott s nagy veszteségeket szenvedett magyarok vágták a futó muszkát irgalom nélkül, míg végre maga a király parancsolta, hogy

¹⁾ Sőt egy áruló is akadt: Oseik (Oscicus) Gergely, kinek történetét s lefejeztetését nagy szavakkal adja elő szerző.

„az öldökléssel hagyjanak fel s az elesetteket temessék el“ — mit a magyarok meg is tettek s a közös nagy sír fejfájára ezt irták:

„Hic caesi recubant Moschi quos Hunnus ut ense
„Fulmineo stravit sic contumulavit eosdem.“

Szóval az egész mű, bár nem az első rangú hősköltemények közé tartozik, eléggé érdekesnek mutatkozott, hogy ily rövid ismeretése e lapok hasábjain helyet foglalhasson s óhajtható, hogy valamelyik fordítónk az egész művet nyelvünkre tenné át.

SCHLAUCH LŐRINCZ SZATMÁRI PÜSPÖKNEK TÖRÖK JÁNOS ÁLTAL GYŰJTÖTT KÖNYVTÁRA.

Ismerteti: **Fraknói Vilmos.**

II.

Áttérve a könyvtár latin és német régi nyomtatványaira, szintén chronologiai sorrendben ismertetjük a legritkábbakat.

1481.

Incipit tractatus quidam de Turcis prout ad presens ecclesia sancta ab eis affligitur. collectus diligenti discussione scripturarum a quibusdam fratribus ordinis predicatorum, qui etiam de tribus principaliter tractat. Primo de autenticatione scripturarum loquentium de presenti afflictione ecclesie. Secundo de culpis et causis huius afflictionis. Tercio de eius duratione et termino quantum videlicet temporis ecclesia ab eis affligetur.

Huszonkét kis negyedréti levél Góth betűkkel. Az utolsó lapon:

„Explicit tractatus collectus anno domini MCCCCLXXIII a quibusdam fratribus ordinis predicatorum . . . Impressus anno domini MCCCCLXXXI nurenberge per conradum zeninger.“ (Említi *Hain Repertorium Bibliographicum*. 15681. Brunet nem ismerte.)

A munka elején azon jóslatokat, melyek a törökök hódításaira vonatkoznak, magyarázza. Többi között *Methodius* jóslatait fejtegetve, kiemeli, hogy a török nem fogja az összes keresztény országot meghódítani.

Áll ez Franciaország és Angliáról. „Simili modo et tota germania, cum sub germania comprehenduntur plura regna, vt eciam alemania, vngaria, polonia, bohemia, norueia, suecia et dacia. Hec omnia regna iam sub tiranica persecucione turcorum per intestina bella plurimum cernuntur deuastata. Ex quibus concluditur quod predicta regna non sibi subiiciet turcus imperator.“

Áttérve a jóslatokra, melyek a török hatalom megtöréséről szólnak, egy uralkodóról, ki a kereszténységet a törököktől megszabadítja: kimutatja, hogy „victoria et exterminium turcorum non fiet per presentem imperatorem fridericum tercium quia nulla autentica scriptura reperitur de eo ad bonum sed ad malum. non quod ipse sit causa omnium malorum in mundo sed quod sub suo regimine ista mala contingunt.“

Azután szól a magyar királyról. „Responsum fuit quod licet de rege hunorum siue vngarorum alique scripture faciant mentionem in dubium tamen vertitur an de presenti vel alio aliquo futuro tales scripture fuissent locute. Nam de tali rege hunorum sic scribitur. Lapis quidam triangularis ad modum silicis reprobatus fiet in caput anguli licet sue exterioris iste acerbitate ad eum opus fidei incomprehensus et irreputatus existat. hic pincerna aquila que illa vna cum rege hunorum plurimum proderit saluti christiane. In hac autoritate scribitur primo eius irreputatio quo ad alios, demum tamen eius parua potentia cum nominata pincerna aquila et rex hunorum. Pincerna imperii rex est bohemorum. Et quia presens rex vngarorum etiam existit rex bohemie, ideo pincerna dicitur et quia supremus elector imperii ideo aquila, et quia rex hunorum ideo et vngarorum. Unde per presentem regem vngarorum plures estimant terminari presentem afflictionem. Sed hec omnia manent in diuina dispositione cuius iudicia abissus.“

1487.

Sermones Michaelis de Ungaria predicabiles per totum annum licet breues.

Argentinae. 1487.

1488.

Thuroczi krónikájának augsburgi kiadása.

1496.

Tractatus de Ritu Moribus Nequitia et Multiplicatione Turcorum.

Hely és év nélkül. Harminez, kis 4-edrétű levél.

1498.

De thurcie destructione subuestioneque ac euulsione libellulus fatidicus mirabilisque et admirandus Sumptus et excerptus ex quodam mirabili tractatu quem quidam doctissimus virorum ac theologie doctor edidit atque composuit.

Hely nélkül. Az utolsó lapon az év. „Anno . . . christi MLXXXIII.“

Tizenegy, kis 4-edrétű levél.

1499.

De futuris christianorum triumphis in thurcos et sarracenos.

Hely nélkül. A végén áll az év „Anno . . . MCCCCXCIX.“ Huszonkét, kis 4-edrétű levél.

1499.

Sermones dominicales perutiles a quodam fratre Hungaro ordinis minorum de observantia.

Hagenau, 1499.

1502.

Das ist die abschrift von dem brieff Den der Hertzog von venedig Dem hochwirdigisten ju got vatter vnd herren herren Raymunden ausz gottlicher erbarmung des titels sant Marie Noueder heyligen Romischen kirchen priester Cardinalen vonn Gurgk durch ganntz Teutsche land des Bapstlichen stuls von der seyten wirdigisten Legaten. Von den durchleuchtigen Fursten vnd herrn herrn Leonharten Lauredon Hertzogen zu Venedig vnder der

pleyen Bulle ausgangen. was vnd wye vill Turcken er nider gelegt sein worden.

(Két ívrétű levélre nyomtatott újságlap. Hely és év nélkül. De kétségtelen, hogy augsburgi sajtó terméke, és 1502-ben nyomtatott. Egy bibliographiai munka sem említi. Valószínűleg unicumnak tekinthető.)

A velencei dógénak 1501. december 4-én Rajmund bibornokhoz intézett levele, melynek címe a nyomtatvány élén áll, és a mely a törökökről tartalmaz tudósításokat. Az első hazánkról szól. „Wir haben ausz den brieffen vnser botschafft ausz Hungern jnhaltentdt derselben maiestat volck glucklich geschicht wider etlich orter der Turcken nit mit weniger frewd vernomen.“

Ezen a magyar királyi udvarnál levő velencei követnek 1501. november 18-án kelt levele, mint melléklet közöltetik. Adjuk mi is érdekes szövegét.

„Der durchleuchtigist König zu Hungern etc. Hat auff den funffzehenden tag des ob gemelten monats von dem wol gepornen Grafe Josa brieff gehabt darjnn angezaigt ist. wie das derselb graff mit seinem volck gerust zu Belgrad ausz vnd gegen der Seruey gezogen an das wasser Morua komen. dasselb wasser fast zu gelauffen vnd also grosz gefunden daz er von not wegen ein andern hab furnemen müssen. vnd also bisz an einen berg der die Albaney von der Seruey taylt vnd nit ferer gezogen sey. dan die wagen der rawchen weg halben nit weyter bringen mochten.

In solchem zug hat er sich mit seinem volck anfangs mit dem Turcken geschlagen vnd den meren tayl zu tod erschlagen etlich gefangen vnd die nach mallen erwirgen auff sollichen sig bey ob gemelten wasser vnd darneben alles tot schlagen vnd mit dez brant verbusten lassen.

¹⁾ so hinder dez hor waren von funff Turckischen Hauptlewt vnd den zwen Sune des Scanderbassa geweszt angesprengt worden die sich mit einander auch vermischet. die Turcken nider gelegen vnd ausz jn ein hauptmon genant Cerybassa mit zweyen andern gefangen worden . . .²⁾ Turcken die flucht geben haben.

Also ist gemelter Graff Jossa vnd die Hungern mit jrem hor wider gen Belgrad komen vnd mit jnen gebracht mer dan Tausent

¹⁾ Ezen kikezdés első sora el van vágva. — ²⁾ Itt három szó ki van szakítva.

gefangen person mit vil gutz vnd viche auch von Dorffern Marckten vnd Castellen verprendt ob funffhundert. der tod geschlagen anzahl nit wissenlich ist.

Nachmalen als die Venedigisch botschafft der Hungerischen Maiestat sollicher guten sachen halb gluck gewünscht. hat sein Maiestat gesagt das sollicher zug ain klainer anfang wer gegen dem so yetzo geschehen solt. den es wurden sich pald drew hor mit dreyssig Tausent mannen allein mit iren hauptleuten erheben zu bedencken wie es sich schicken. wan sein maiestat in aygner person auff sein. vnd sich daz gantz Hungerisz reich mit seiner Maiestat entboten werd.

Sagt auch dabey wie der durchlechtig Hertzog Hanns Coruin mit seinem volck vnnd ettliche taylor des Pfaltzgrafen volck in Bosznen gezogen war dan er nit vill volcks bedorfft vmb willen das da selbst die weg rauch, eng, und wenig pasz waren. also daz grosz volck nit vil schaffen mocht oder nutz mag sein.“

Ezt követik a keletről Velenczébe érkezett tudósítások, melyek hazánkra nem vonatkoznak.

1503.

Quadragesimale, Gemma fidei intitulum per quemdam fratrem Hungarum ordinis minoris de observantia ex conventu pesthiensi.

Hagenau. 1503.

1505.

Michaelis Hungari Sermones XIII. cum annotatione Thematum singularum dominicarum cum Passione Domini per fratrem Jacobum Gaudensem diligenter collecta. Coloniae 1505.

1506.

Quadragesimale Biga Salutis a quodam fratre hungaro in conventu pesthiensi fratrum minorum Hagenau. 1506.

1508.

Temesvari Pelbárt „Sermones pomerii de Sanctis“ című munkájának hagenau kiadása.

1509.

Ricoldi ordinis praedicatorum contra sectam Mahometicam non indignus scitu libellus.

Cuiusdam diu captivi Turcorum prouinciae septemcastrensis, de vita et moribus eorundem, alius non minus necessarius libellus.

A végén „Parisiis . . . Anno Christi . . . MDVIII quarto Cal. Dec.“

Hatvankét kis negyedréttű levél.

A 29. levélen:

Prooemium in libellum de moribus, conditionibus et naequitia Turcorum a quodam Christiano prouinciae Septemcastrensis diris in manibus Turcorum captiuo editum.

Leirja elfogatásának történetét, melyet így kezd meg: „Cum anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto in obitu Imperatoris Sigismundi magna inter Hungaros et Alemannos exorta fuisset dissensio de creando rege, eo quod imperator legitimum successorem non reliquisset: Turcus magnus . . . partes illas intrauit . . . ea intentione, ut totam Hungariam vastaret, quod et fecisset nisi cuiusdam fluii inundatio . . . illi impedimento fuisset. Illa itaque intentione frustratus direxit aciem ad prouinciam ultramontanam, quae septem castra nominatur . . . Ea tempestate ego iuuenis quindecim vel sexdecim annorum eiusdem prouinciae, anno praecedenti recesseram de loco natiuitatis meae, et veneram in quoddam castellum siue ciuitatulam nomine Schebesch . . . studendi gratia.“ Ezen város ostrománál ő is fogságba jutott, és 1458-ig Drinápolyban rabszolgaságban élt.

A jelen munkának más kiadásai megvannak a bécsi császári és a budapesti egyetemi könyvtárban. (Ismerteti gróf Kemény József. Történelmi és irodalmi kalászok. 1—9. ll.)

1512—13.

Nagy bibliographiai becsesél bír a laterani zsinatra vonatkozó bulláknak, hivatalos irományoknak, a zsinaton tartott beszédeknek gyűjteménye. Összesen 19 darab. Mind egykorú kiadások. Oly példányok, melyek a zsinati atyák között osztattak ki.

Ismeretes, hogy e zsinaton Bakocs Tamás bíbornok és esztergomi érsek is jelen volt és jelentékeny szerepet játszott. A jelen gyűjtemény több darabjában is találkozunk vele.

Ilyen az „*Oratio Reverendissimi D. Archiepiscopi Spaletensis habita in Prima Sessione Lateranensis Concilii.*“

A beszéd tárgyát a törökök részéről fenyegető veszély képezi. Élénk színekkel ecseteli a magyar korona déli részein a lakosok szenvedéseit. „*Adest et locupletissimus testis amplissimus, totius Hungariae primas Archiepresul Strigoniensis, qui proximis his elapsis diebus intellecta immanissima eorundem inuasionem in nostrates Dalmacie, Illiriae, Croaciae, Pannonie, immo totius religionis Christianae statum amarissime deploratus est.*“ E hely kétségkívül a prímásnak a zsinati atyák előtt tartott beszédére utal.

A zsinat második ünnepélyes ülésén, 1512. május 14-én, az egyházi beszédet De Vio Gaietani Tamás, a Domonkos-rend főnöke tartotta, ugyanaz, ki néhány évvel utóbb mint bíbornok és pápai legatus hazánkba és Németországba küldetett.

A beszédet a szónok egyik rendtársa csakhamar nyomtatásban közrebocsátván, Bakocsnak ajánlotta. Az ajánló levélben kiemeli, hogy ugyanazon ülésen, a melyen a beszéd tartatott, a magyar prímás mondotta az ünnepélyes szent misét.

„*Perquam libenter feci — írja többi között — ut et illa (oratio) tui nominis inscriptione illustrata, maiore autoritate in publicum prodiret, tantique viri presidio esset munitior, et mee erga te observantiae ac venerationis magnitudo hoc primo testimonio innotesceret. Sed et aptum visum est, cum illius diei ceremonias coniunctim egissetis, ut non separatim in ora hominum perueniretis; quanquam tua virtus et autoritas multo maioribus et grauioribus rebus celebritatem promerita est. Scimus enim tuus in urbem aduentus quantam spem laetitiamque bonis omnibus attulerit . . .*“ A török ellen indítandó hadjáratról szól. „*Sed de iis satis. Melius enim longe tu quam ego, aut quisquam, hec nosti et cogitasti quippe qui a puero acceptas contra Turchos inimicitias et ab incunabulis susceptam sanctissime fidei tutelam et defensionem adhuc perpetuam retinuisti, proptereaque in hanc urbem venisti, ut pacatis uniuersis, non solum iis partibus que fidei sunt consuleres, sed etiam illis que infidelitatem et discordiam alunt, vehementissime te opponeres.*“

A zsinat ötödik ülésén, 1513. april 25-én, a modrusi püspök, és a hatodik ülésén 1513. júnus 17-én Delrio Boldizsár cesenai főesperes ismét a törökök elleni hadjáratot választották beszédeik tárgyává.

Vége e gyűjteményből megemlíjtük egy négy levélből álló kis nyomtatványt, mely a zsinat által választott bizottságok tagjainak névsorát tartalmazza. Az első „Deputatio pro rebus pacis universalis componende inter Principes christianos, et pro extirpatione Scismatis.“

Nyolcz tagból áll, kik között a második helyen van „Reverendissimus dominus Strigoniensis.“

1514.

Ein gros wundertzaychen das do geschehen ist durch das Creutz, das ain Cardinal hat auszugeben in dem gantzen Ungerischen Landt wider die Turcken.

A címlapon vitéz képe, kezében lobogóval, melyen a fészület látható.

A szöveg élén: „Auszug aus ainem brieff von Ofen der an dem XXV tag des Monadts May in Wienn geantwurt ist, und am Vierten tag Junii gen Augspurg.“

Három kis negyedréti levél. Sine loco et anno. (Kétségkívül 1514 végén Nürnbergben, Gutknecht nyomdájában jelent meg.) Ezen kis munkának hat különböző kiadását ismerjük. A példányok igen ritkák. A jelen kiadásnak még csak egy második példánya ismeretes, melyet a müncheni kir. könyvtár bír.

1515.

Neue zeitung wie vnd welcher gestalt Kaiserlich Maiestat mit sambt den Künigen von Ungern vnd Polen. Am Sechzehenden tag Julii. Tausend Fünffhundert Fünffzehne. Zu Wienn eingeriten ist. vnnnd Was sich aldo verlauffen hat.

A címlapon a császári kettős sas. Hely és év nélkül. Kis 4-edréti hat levél.

Ezen újságlapból több különböző kiadást ismer a bibliographia. De a példányok igen ritkák. A budapesti könyvtárak egyet sem bírnak.

1517.

Opusculum de laudibus et uituperio Vini et Aquae Valentini Cybelei, Canonici Ecclesiarum Quinqueecclesiensis et Albensis.

A colophon: „Hagenau ex Academia Thomae Anshelmi mense Julio. Anno M. D. XVII.“

Kis 4-rétű 28 levél.

Az igen ritka munkácska élén ajánlólevél áll: „Reverend. Domino Dn. Georgio Episcopo Quinqueecclesien. Cancellario Regis, Valentinus Cybeleius Canonicus Albensis sui humillimam Commendationem.“ A végén: „Ex Alba Regali. Pridie idus Januarii.“

Írja, hogy mielőtt a munkát sajtó alá adná, az ő ítélete alá akarja bocsátani.

„Te iudicem et arbitrum exposco, qui et solus mihi loco multorum es, et qui iustissimus ac alter Aristides vel Bochorus, alte Rhadamanthus et Minos ab omnibus habearis . . . Non enim vereor quia cum mihi pater et tanquam deus sis, ne fauore inductus alteri aduersario meo iniuriam facias. Nec quia cum mihi adeo seuerum quandoque te exhibeas rarius in colloquium admittendo, ob hoc existimabo ut si iustiozem habuero caussam, me tanquam prophanum repellas.“ Kilátásba helyez nagyobb irodalmi munkákat is. Kéri, hogy úgy fogadja ezt „ut etiam minoribus (quae in posterum emersura sunt) aditus ad te veniendi non intercludatur.“

Azután a 4-ik lapon, következik a munka, ily külön czímmel:

Declamatio Valentini Cybelei de vini et aquae potoribus, utrum hi vel illi laudabiliores sint. Ubi nonnulla de Vino et Aqua, quatinus utraque secundum suos gradus, vel ad laudem vel vituperium tendant, inseruntur; ad Dn. Ladislaum Macedonium Archidiaconum et amicum.“

Ehez intézi az értekezést, melynek megírására mi indította őt, maga beszéli el. Közöljük az erre vonatkozó helyet, minthogy érdekes világot vet az azonkori életre és viszonyokra.

„Memini cum nuper Quinqueecclesiis in domo Reverendi domini Michaelis Doctoris Vicarii inter coenandum quaedam inter nos discreptaciunculae tractarentur. Et inter caeteras mentio fieret de natura et obseruatione accentuum . . . Nec tamen satis intelligeremus, quomodo iidem ipsas dictiones moderarentur . . . Et perinde

pollicitus essem tibi me missurum facile modum quomodo et obseruari et intelligi possent . . . prout ipse ab Aldo acceperissem. Quare . . . collegi hic quedam de iis ut sequitur. Accentus esse decem numero, videlicet acutum, grauem, circumflexum. Caeterum, dii boni, Ecce occurrit mihi questio a te in principio proposita de aquae et vini poteribus, utrum hi aut illi laudabiliores sint; et utrum poetarum quispiam repertus sit qui vino abstinuerit.“

Ezt a kérdést tárgyalja munkájában; szólván a bor és víz hatásairól; a részegségről és mértékletes élvezetről, a mely utóbbit ajánlja és magasztalja. Több példát hoz fel kiváló férfiakról, a kik a bortól megtartóztatták magokat; köztük Bornemissza Jánost. Adjuk az érdekes helyet, mely róla szól.

Nosti tuipse egregium illum et uenerandae canicie senem Joannem utriusque regis nostri nutricium, quem tota Pannonia, quia uino careat et abstemius sit, Bornemyssa vocat, quam agili sit corpore quam sana mente, ut qui cum duorum fere seculorum homo sit, non tamen in illo aspicias quod oculi eius caligent, aut aures grauius audiant, aut capilli fluant, facies in turpem pallorem mutetur, dentes minuantur, cutis arescat, pectus suffocetur, quod tussi cachinnet aut genua trepident, aut tali et pedes tumore inflentur. Cum tamen si illum currentem aspicias, diceres uix duorum esse lustrorum hominem, nisi canicies monstraret, que homini in senectute est propria et naturalis, in quo nec virtutes corporis sensitivae minui incipiunt, nec sapientia crescere desinit, qui et in grauitate morum adeo maturus est in reprimendis vitiis fortis, in constancia et autoritate precipuus, in uerbis dulcis et affabilis, in sententiis sapiens et subtilis, in aetate ac mente honorabilis, in consilio prudens, in animo non pusillanimis aut formidolosus ut nullus sit qui eum uidens non statim vel in admirationem vel in suas laudes sponte prorupat, eiusque naturam non extollat, nisi enim laudatissimi illius senis et abstemii temperantia cum sobrietate coniuncta, nisi maturum consilium cum fortitudine et audacia superiore anno fuisset, nulli dubium est quin actum erat non solum de nobilitate, sed certe de tota patria, dum furiae illae infernales Cruciatorum gens nihil preter crucem christianum habens in uino et sanguine ratione demersa baccharetur, et more ferarum saeuiret Georgium Siculum ducem suum et beluam illam mero spumantem et temulentum Belial sequens, Christum blasphemans et negans sub quodam religionis et

bonitatis pretextu, innocentiam extirpans, solam crudelitatem summam virtutem credens, cui sceptrum regium et administratio impii deberetur. Cum enim iam fere Hungaria in gladio et sanguine occupata Budam regiam sedem expugnare moliretur et castra ad primum ab urbe lapidem locasset hoc solum et extremum sui laboris opus credens, quod regem iam senio confectum cum liberis Ludovico rege et Anna regina interceptisset, nec amplius inveniretur qui pro rege et patria se opponeret. Ecce hic solus abstemius senex herculeam audaciam resumens, canumque caput deuouens cum hydra multorum capitum belua bellum suscipit, solus sobrius cum bacchanalium exercitu inter merum et sanguinem fatigato congregitur, et victor euadit, ac patriam et reges sua virtute a tanto periculo liberat, dignus certe qui instar numinis coleretur, et non solum laurea vel querna sed aurea profecto corona insigniretur.

1518.

Richardi Bartolini Perusini Oratio, ad Imperatorem Caesarem Maximilianum Augustum ac potentissimos Germaniarum Principes de expeditione contra Turcas suscipienda.

A colophon: „ Augustae Vindelicorum. Anno salutis MDXVIII duodecimo Kalendas Octobres.

1518.

Richardi Bartholini viri eruditissimi de conuentu Augustensi concinna descriptio rebus etiam externarum gentium que interim geste sunt cum elegantia intersertis. M.DXVIII.

(Hely nélkül.)

Érdekes a mit az augsburgi gyűlés tárgyalásainak elbeszélése előtt, a magyarországi állapotokról feljegyez: „Dum hec tractarentur fama attulit principes Pannonie intestinis odiis, non sine magno regni discrimine laborare. Nam cum dieta etiam a Rege indicta fuisset; et inter cetera decretum ut Episcopus Vesprimiensis ¹⁾ de rebus a se contra Thurcas per tot annos gestis deque pecuniis ob eam causam expositis: rationem redderet, ipse indignabundus cum valida militum manu unde venerat reversus est, et ut Regnicolas omnino

¹⁾ Beriszló Péter.

molestaret meditari ocepserat, paulo post et palatinus Danubium, ignorantibus cunctis quo esset profecturus, traiecit. Propterea Balbus vir egregie doctus Pannonum regis orator apud cesarem instabat, ut etiam Pannonicis rebus componendis operam daret, hortabaturque pro virili, ut ad vicina Pannonie loca se quamprimum conferret, fore autem ut Cesaris adventu omnia in meliorem statum redigerentur.“

1519.

Breuiarium secundum ritum ac morem sancti Benedicti de observantia secundum rubricam sacri monasterii montis pannonie et totius vngarie accuratissime recusum. Venetiis. MDXIX. (Számos fametszettel.)

Hihetőleg unicum: Knauz Nándor „A magyar egyház régi mise- és zsolozsmakönyvei“ című munkájában (Esztergom. 1870) nem említi.

1522.

Verzeichnusz ausz was vrsachen der künfftig Reichsztag auff Egidij nechst fürnemlich auszgeschriben. Darauff dann die Stennde des heyligen Reichs, sonderlich wieder grausamen ernstlichen fürnemen des Türcken zu begegnen. Wie auch auff angezaygt maszs ein gemeiner Anschlag fürzumen (sic) vnd zu bewilligen sey, mitler Zeyt zuberat schlagen, zubedencken, vnd auff demselben Reichsztag nach erforderung der grossen eyll und notdurfft fürderlich vnd entlich zu beschliessē haben.

Hely és év nélkül.

Egész ívrétű 4 levél. Igen ritka nyomtatvány, melyet egyik budapesti könyvtár sem bír.

1522.

Joannis pannonii episcopi quinqueecclesiensis poetae et oratoris clarissimi panegyricus Jacobo Antonio Marcello patritio Veneto.

Bononiae. 1522.

A munka élén ajánlólevél áll: Amplissimo Patri et Domino Domino Francisco Vardensi Episcopo Transylvano dignissimo Adrianus Volphardus Transylvanus Protonotarius.“

1526.

Die Abschrift ausz dem Original so der Türck sampt dem König von Cathey vnd Persien allen Christlichen stenden des Römischen Reychs geschriben haben.

Des Königs von Hungern Sendbrieff an Kayserlich Statthalter vnd Regiment Zugesagter hilff gegen Türkischer Tyranney merung etc. betreffend.

Hely és év nélkül.

1526.

Newe zeittung wie es mitt der schlacht zwüschen dem König von Vngern vnd dem Türkischen Keyszer ergangen.

Item Wie der König von Ungern vmb ist kommen.

Item Wie der Türke die statt Ofen erobert Vnd wie Graff Christoffell Kriechisch Weysenburg wider jngenommen hat.

Item auch Wie Ferdinandus das Königlich Schwert ausz Behem empfangen hatt, Vff Symon und Jude abendt.

Anno M. D. XXVI.

A címlapon kis kép, mely csatázó magyarokat és törököket ábrázol.

Tartalmára nézve megegyez azzal az újságlappal, melyet a Könyv-Szemle 1876-iki folyamának 12. lapján ismertettem. De ettől eltérő kiadás.

1526.

Hernach volgt des Blut hundts der sych nennedtein Türkischen Keiser gethaten so er vnd die seinen nach eroberung der schlacht auff den XXVIII. tag Augusti nechstuergangen geschehen an vnsern mitbrädern der Vngarischen lantschafften gantz vmenschlich triben hat vnd noch teglichst at.

Hely és év nélkül. Tartalmára megegyez azzal az újságlappal, melyet az imént idézett helyen ismertettem. De szintén egészen más kiadás. Két kép van ezen, melyet amaz nem bír.

A címlapon égő városban törökök magyarokat konczolnak fel. Az utolsó lapon pedig három török csecsemő gyermekeket tart kezeiben, és ezeket kardjára tüzi. Valószínűleg unicum a jelen példány.

1526.

Zwey schöne Lieder. Das Erst: von dem König von Ungern wie Er vmbkommen ist.

Das Ander: Wie sich ein Junger Gesell von seinem Hertzlieb scheyden thuet.

A végén: Zu Augspurg truckts Matthéus Franck. Év nélkül.

Tizenhatodréti 8 lap. A címlapon kis kép, mely csatázó magyarokat és törököket ábrázol. Egy német bibliographiai munka sem ismeri. Valószínűleg unicum.

A MAGYAR MEMZETI MÚZEUM HÉBER KÉZIRATAI.

Közli: Dr. Kohn Sámuel, rabbi.

(Vége.)

A szt. irás többi könyvéhez való, többnyire nem szó szerinti, hanem inkább magyarázó és számtalan legendát tartalmazó, chaldeus fordítás még sokkal elhanyagoltabb állapotban van az Onkelós-énál¹⁾ Itt az eltérő olvasások sokkal számosabbak és lényegesebbek, mintsem abban. E tekintetben kéziratunknak az öt megil-láh-hoz való, „nekuddáh“-kkal szorgalmasan ellátott targúm-a főképp pedig az Esther-könyvéhez való targúm-s'hênî²⁾-je, nagy tudományos érdeket vehet igénybe.

Ugyanez, csak hogy még sokkal nagyobb mérvben, áll a kéziratnak Rashi-féle magyarázatáról. Rashi, mint a szerzőt teljes nevének: Rjabbî Shelómóh Jischákî kezdő betűi szerint megrövidítve szokták nevezni, 1040-ben Troyes-ben Franciaországban született.³⁾ Ő a thalmud-utáni zsidóságnak egyik leghíresebb és leg-

¹⁾ L. Zunz, die gottesdienstlichen Vorträge d. Juden (Berlin, 1832.) 5. fejt.

²⁾ Azaz: második targúm. Ezen könyvhez t. i. két különféle targúm létezik; kéziratunkban csak ezen második, sokkal bővebb targúm áll.

³⁾ Életét s tudományos tevékenységét legalaposabban írta le Zunz a „Zeitschrift für die Wissenschaft des Judenthums“ I. köt. 2. füzet. V. ö. ugyanannak „Zur Geschichte und Literatur“ (Berlin, 1845.) 62 l. folyt. és Graetz i. h. VI. 77 l. folyt.

tiszteltebb rabbija, kinek, mint terjedelemre, úgy tartalomra nézve bámulatos, irodalmi tevékenysége a későbbi zsidó tudományra nézve, egész a mai napig, mérvadó lett. Egyéb közt az egész szt. íráshoz is írt egy, rövidege és szabatosága által kitűnő magyarázatot, mely, a szt. írás s az imakönyv mellett, a zsidóság közt leginkább elterjedt könyvnek mondható. Rashi ezen commentárja az idővel szintén nagyban rontatott meg, főleg számos értelmezőinek befolyása által, kik sok régít félremagyaráztak és megcsontítottak, és sok idegen elemet csuszattak belé. Ezen hibák helyreigazítása körül nagy érdemet szerzett A. Berliner Rashi-nak Móz. öt könyvéhez való commentárjának, több régi kézirat és nyomtatvány alapján készült, kritikai kiadása által.¹⁾ Ha kéziratunk Rashi-ját, mely Berliner előtt természetesen ismeretlen volt, ezen jeles kiadással összehasonlítjuk, sok oly helyre akadunk, mely a kiadó helyes és szerencsés javításait megerősíti; de sok új, érdekes és részben igen szép eltérő olvasásokkal is találkozunk.²⁾

A codex kezdettől végig ugyanegy s még pedig igen ügyes kéz által szépen és tisztán van írva és mindenütt könnyen elolvasható; itt-ott csinos tollrajzok is találhatók. A sôpher magát kétszer nevezi meg; a 30. levél első oldalán (60. l.) a Rashit tartalmazó hasáb végén, és a 206. levélen (412. l.) az Onkelós végén azt írja: légy erős³⁾ B e r a k h j â h. Hasonnevű német leirókkal, kik a XIV. század első felében éltek, többször találkozunk.⁴⁾ Meglehet, hogy kéziratunknak írója ezeknek egyikével azonos, miután a codex semmi esetre későbbi időből való. A múzeumi kézirat-lajstrom azt mondja ugyan róla: „codex sec. XIII, fors. rectius XV. aut XVI“; de egészen eltekintve attól, hogy a szt. írás kinyomtatása után ily fáradságos és költséges, s még pedig a zsinagógában való felolvasásra alkalmatlan kéziratnak készítése több mint valószínűtlen, még több más körülmény is határozottan régibb, körülbelül a XIII. század körüli időkre utal. Az első az, hogy a codex héber szövege és a targûm gondosan az úgynevezett râphe-vel vannak ellátva, egy

¹⁾ „Raschii in pentateuchum commentarius“, Berlin, 1866.

²⁾ Többször említett német jelentésben Móz. IV. k. 24. fejezetéből az eltérő olvasásokat mutatványként hoztam fel.

³⁾ Ezen a középkori, főleg német-zsidó leiróknál szokásos beszédmódról, l. Zunz, i. h. 207 lap.

⁴⁾ Lásd Zunz, i. h. 209 l. és Krafft és Deutsch, i. h. 118 l.

vonalkával, melylyel hajdanta bizonyos betűk enyhe kiejtését jelölték meg, mely azonban későbbi időkben szokatlanná vált. A „nekuddâh“-k és „neginâh“-k továbbá, melyek, mint már fentebb megjegyeztük, csak utólagosan irattak, igen régies alakot tüntetnek fel.¹⁾ Végtére pedig a fentemlített felkiáltás: „légy erős N. N. írő!“ a XIII. század második felében és a XIV. században már nem ezen egyszerű szavakkal, hanem több hozzátétellel és rimes versekben volt szokásos.²⁾

Magán-jegyzék a kéziratban csak kettő fordul elő. Az egyikben, Móz. V. k. végén, egy bizonyos Jischâk ben Ja'kô bh azt mondja, hogy 5380, azaz 1620-ban, csütörtökön, âdâr-hó 29-én, meghalt atyja e codexet a halálágyon ő neki adományozta; a másikban mindjárt az első lapon ez olvasható: „Mint örökségi osztályrészemet 20 arany fejében fogadtam, Menachem Mendel Oppenheim 5404.“ (1643.)

A fehér hártyakötésű kézirat, a benne használt Rashi-írás után ítélve, Németországban és pedig, mint a laphtarâh-kuak fentemlített rendezéséből kiviláglik, Dél-Németországban, valószínűleg majnai Frankfurtban készült, és később, mint ezt a krakói sópher említett észrevételei bizonyítják, Lengyelországba, onnét pedig végtére valahogy Jankovich birtokába került.

V.

A parancsolatok kis könyve („Ammüdê-gólâh“, vagy „Semak“), az emelék-áldozat könyve („Hat-terummâh“) és egyéb apróbb közlemények.

A Múzeumnak kézirat-czímjegyzéke e codexről azt mondja: „Cod. 5. fol. hebr. Tarjag³⁾ Mizvoth, seu complexus legum hebrai-

¹⁾ A chîrek (i) serêh (é) és segôl (e) többnyire nem pontoeskákkal, hanem kis vonalakkal jelöltetnek, a phathach (â) egy a ma szokásosnál sokkal hosszabb vonallal; a kâmes (a) pedig nem kalapács-alakú, hanem majdnem olyan mint a phathach, hosszú vonal, csakhogy közepén egy pieziny pontoeska van.

²⁾ L. Zunz, i. h. 207. l.; v. ö. az alantabb, VI. alatt, ezen versekről mondotakat.

³⁾ Tarjag, a számokat héber betűk által kifejezve, annyit tesz mint 613; ennyire teszi t. i. a zsidó hagyomány a Mózes öt könyvében foglalt parancsolatoknak és tilalmaknak összegét. Ezen könyv azonban nem ezekkel foglalkozik.

carum juxta Thalmudem. Cod. sec. XIV.“ A kéziratnak ezen megjelölése egyrészt hibás, másrészt pedig hiányos. A nagybecsű, 245, nyoleczanként fűzött, kis ívrét hártya-levélből (490 lapból) álló codex t. i. a középkori zsidó irodalomnak két híres munkáját tartalmazza, ezenkívül pedig több későbbi kisebb-nagyobb értekezést és adatot. Ennek következtében a kéziratot, két eredeti főrésze és későbbi apróbb közleményei szerint, három külön rovatban irom le.

A) A parancsolatok kis könyve („‘Ammûdê-gôlâh“, vagy „Semak“.) A kéziratnak első része egész a 193. levélig (386. lapig) Jischâk ben Joseph-nek „a parancsolatok kis könyve“ nevezetű munkáját tartalmazza. A szerző Jechiël, párisi rabbinak tanítványa és veje, a XIII. század legnagyobb zsidó tekintélyeinek egyike,¹⁾ Franciaországban, Corbeil városában, élt, miért corbeil-i Jischâk-nak, hosszú orra, vagy mások szerint, szőrös orra miatt²⁾ néha „Baal ha-chôtem“-nek, azaz nagy orr — vagy orros Jischâk-nak is szokták nevezni. Több hit-tudományos munkán kívül, Aesopus modorát utánzó meséket is írt. Leghíresebb munkája fennevezett, több ízben kinyomatott könyve, melyet, az előszó szerint, a czélből írt, hogy hitfelei számára mindazon törvényeket és szabványokat röviden állítsa össze, melyek a Palaestinán kívül lakó zsidóságra nézve még ma is érvényesek.³⁾ Mivel csakis ezekre szorítkozott, ezeket pedig 7 főszakaszban, vagy a megfelelő héber szó szerint, 7 „oszlopban“ (‘ammûd) tárgyalta, könyvét „‘ammûdê-gôlâh“, a száműzetés oszlopai-nak nevezte. Később a parancsolatok kis könyvének „sêpher misvôth kâtôn“-nak, vagy ezen elnevezés kezdőbetűi szerint, rövidítve „Semak“-nak szokták nevezni, hogy ez által egy másik francia rabbinak, a Coucy-ban élő Mòsheh-nek hasonló irányú régibb könyvétől különböztessék meg, melyet a parancsolatok nagy

¹⁾ Életét és irodalmi tevékenységét I. E. Carmoly, La france israélite (majnai Frankfurt. 1858.) 39 l. folyt.

²⁾ L. alantabb, C) alatt, a kéziratban foglalt Mârdekhai ben Nâthân-nak idevágó közleményét. Ezen határozott adattal szemközt alig elfogadható Carmoly (i. h. 40 l.) azon magyarázata, mely szerint „Baal ha-chôtem“ annyit jelentsen mint a nagy tekintélyű.

³⁾ Számos törvény t. i., mely az egykori szentélyre, az áldozatokra, a papokra és a szent földre vonatkozik, érvénytelenné vált ugyan, de azért mégis a legszorgalmasabb tanulmányok tárgyát képezte.

könyvek, „sèpher misvòth gâdòl“-nak, vagy rövidítve „Semag“-nak neveznek.

Corbeil-i Jischák, miután munkáját bevégezte, a francia és német községekhez körlevelet intézett, melyben ezeket felszólította, hogy könyvét irassák le és tanulmányozzák. A Semák csakhamar nagy elismerésben részesült. A szerző egyik tanítványa, Peresben Èlijáh jegyzeteket írt hozzá, melyek később részben magába a könyvbe mentek át. Azonkívül sok más rabbi, köztük a hírnevű rothenburgi Mèîr ben Bàrúkh, szintén ily jegyzeteket írt hozzá. A „Semák“-nak jó számmal előforduló kéziratai mindig más-más ily oldaljegyzékekkel vannak ellátva,¹⁾ melyeknek tartalmától a kéziratnak bece függ.

A Múzeum kézirta tartalom-jegyzékkel kezdődik, mely a nyomtatványok indexének megfelel, de ennek már 294. fejezetével végződik, egész odáig pedig csak 290 fejezetet számít. Maga a könyv háromhasábos lapokra van írva; Peresben Èlijáh fejnemlített jegyzetei a szövegbe fel vannak véve, és kezdetben csak így vannak megjelölve: „jegyzet rabbitól“, a név t. i. hiányzik, de számára üres tér van hagyva; később rendszeren már az szokott állani: „eddig mennek a bölcs Repà²⁾ szavai.“ A váló-levél („get“) mintái a kiadások szövegezésétől némileg eltérnek.³⁾ Ott, hol a kiadásokban a 193. fejezet végződik, egy értekezés van, mely sem a kiadásokban, sem pedig a Múzeumi második Semak-kéziratában⁴⁾ nem található, és e szavakkal van bevezetve: „És most elkezdem leírni a vallásos törvényeket, amint ezeket Jischák ben Abhráhám⁵⁾ a „Semâg“-ból és Maimûni-ból kivonta.“ Ezen értekezés 52 lapon polgárjogi és bűnügyi törvényeket tárgyal, de miután a sajtóképi könyvhez nem tartozik, az indexben felemlítve nincsen. A könyv végén egy másik, 4 lapra terjedő, a zsidó időszámítást tárgyaló, másutt szintén nem található értekezés áll, utána pedig ezen

¹⁾ L. Carmoly, i. h. 44 l., és Krafft és Deutsch i. h. 60 l. folyt.

²⁾ Repà rövidítés e helyett: Rabi Peres Èlijáhû; ezen utóbbi szó a héberben àleph betűvel kezdődik.

³⁾ Német jelentésben ezen és több hasonló eltéréseket a héber eredetiben közöltem.

⁴⁾ E. tovább, a következő, VI. szám alatt.

⁵⁾ Tán az 1302-ben élő hasonló író. L. Zunz, i. h. 209 l.

zárjegyzet: „Én Chajím bar¹⁾ Menachém, a leíró, bevégeztem e könyvet Ahrôn bar Abhrâhâm számára. Az Isten kegyelmezzen neki, hogy olvashasson benne ő és gyermekei és gyermekeinek gyermekei minden időknek végeig. Amen. Selâh.“ Ezután más kéztől írva: „Ami innét tovább áll, az sem a parancsolatok (kis) könyvéből, sem pedig a „Terummâh“²⁾ könyvéből való, hanem én Ahrôn bar Abhrâhâm³⁾ összeszededeztem a parancsolatok nagy könyvéből. S mivel a nagy (t. i. tudós), ki a kicsinyt (t. i. a parancsolatok kis könyvét) írta, megfeledezett arról, hogy felvegye, én ezt, mivel fontos, a könyvhez magam adtam hozzá.“ Ezen bevezető sorokat egy értekezés követi, mely a „Semag“ nyomán Mózes öt könyvének és a prófétáknak azon szakaszait meghatározza, melyek az egyes szombat- vagy ünnepnapokon olvasandók. Végül corbeil-i Jischâk említett körlevele következik, mely a kiadásokban bevezetés gyanánt áll.

A „Semak“-kéziratokban szokásos oldaljegyzékek itt ép oly számosak mint érdekesek; két későbbi kéztől, halványabb tentával, francia Rashi-betűkkel irattak. Kezdetben igen gyakoriak, de kicsinyek; később ritkábbak, de annál terjedelmesebbek. Többnyire csupa kivonatok más idevágó munkákból; egyébközt e következő nevekkel és címekkel találkozunk: Arûkh, Maimûni, Tôsaphôth, Semag, a párisi Jechiêl, Or-zârûa⁴⁾, a rothenburgi Mêir ben Bârûkh, ennek tanítványa Tasbes⁵⁾, Mârdekhai, Haggâhôth Maimûni,⁶⁾ Haggâhóth-Asheri,⁷⁾ Jôrêhdêâh,⁸⁾ egy különben ismeretlen Jechiêl-Kôhen és Tôla'ath, mi sajátkép annyit jelent mint féreg.⁹⁾

1) „Bar“ a chaldeus nyelven megfelel a héber „ben“ (fiú) szónak, itt rövidítés e helyett: „ben rabbi“, N. N. rabbinak fia.

2) L. tovább, ugyanezen számot B) alatt.

3) Tehát ugyanaz, a kinek számára a codex iratott.

4) A bécsi Jischâk ben Môsheh híres munkája.

5) Rövidítés e helyett: Talmid Shimshôn ben Sâdôk.

6) Maimonides „Jad“ című munkájához való észrérételek.

7) A Spanyolországba kivándorolt német Asher ben Jechiêl munkájához való észrérételek.

8) Mi alatt itt Jôseph ben Ja'kôbh „Tûr“ című munkája értendő.

9) Ezen sajátóságos elnevezésről l. „Mardochai b. Hillel, sein Leben stb.“ című értekezésemet, i. h. XII. fejt.

B) Az emelék-áldozat könyve („Sôpher hat-terummâh“). Ezen, nyomtatásban¹⁾ is megjelent, gyakran idézett könyvnek szerzője az 1200 körül Worms-ban élő Bârûk h ben Jischâk.²⁾ A codexnek ezen része, az írás hasonlatossága után itélve, a fenn nevezett Ahrôn ben Abhrâ hâ m-tól, azaz magától a codex tulajdonosától leírva, e könyvet 51 hártylevelen (a 195—246 levélig) igen sajtóságos alakban tünteti fel. Kezdetét a kiadásoknak zárszava képezi, melyben a szerző könyvének címét azzal magyarázza, hogy tartalmát az előtte élő tudósok munkáinak emeléke (java) képezi.³⁾ Ezen zárszót a kézirat némi eltérésekkel és más sorrendben,⁴⁾ de, mint tartalmából világos, joggal előszóként adja, melyben a szerző — mi a kiadásokban hiányzik — munkájának tartalmát, s még pedig ugyanazon sorrendben, melylyel a bécsi „Hat-terummâh“-kéziratban találkozunk,⁵⁾ tehát a kiadásoktól némi-kép eltérőleg, felsorolja.

Annál feltűnőbb, hogy a kézirat magát a könyvet úgy adja, hogy négy értekezés, melyet az előszó világosan megnevez és a kiadások csakugyan hoznak, egészen hiányzik benne; a többi pedig, az előszó határozott adataival ellentétben, egészen más sorrendben áll. A kéziratban t. i. csak e következő értekezések fordulnak elő: 1. Hilkhôth-shechitâh, az állatok levágására vonatkozó rendeletek; 2. Hilkhôth-terêphôth, rendeletek, melyek a levágásnak oly hiányaira, vagy pedig oly betegségekre vagy egyéb bajokra vonatkoznak, melyek miatt az állat húsát enni tilos; 3. Hilkhôth-issûr ve-hetter, a tilos és megengedett ételekre vonatkozó rendeletek; 4. Hilkhôth-netilath jádajim, a kézmosásra vonatkozó rendeletek;⁶⁾ 5. Hilkhôth-challâh, az emlék-áldozatra vonatkozó rendeletek; 6. Hilkhôth-gittin, a váló-levélre vonatkozó rendeletek; 7. Hilkhôth-abhodâh-zârâh, a bálványimádásról szóló rendeletek; 8. Hilkhôth-jajin-nesech, a tilos bo-

¹⁾ Velence 1523. és Zolkiew 1811.

²⁾ L. „Mardochai b Hillel, sein Leben“ stb. című értekezésemet, i. h. XII. fejt.

³⁾ Krafft és Deutsch (i. h. 55. l.) e címnek magyarázatát tökéletesen félreértették.

⁴⁾ A héber eredetit német jelentésemben, i. h. közöltem.

⁵⁾ L. Krafft és Deutsch, i. h. 55. l.

⁶⁾ Ezen rendeletek itt, külön felirattal ellátva, külön fejezetet képeznek; de a kiadásokban, a 77. és 78. fejt. alatt, az előbbi értekezéshez vannak csatolva.

rokról szóló rendeletek; 9. Hilkhôth-shabbâth, a szombatra vonatkozó rendeletek, és 10. Hilkhôth-chalîsâh, a sógorsági nászra, vagy az ezt helyettesítő szertartásra vonatkozó rendeletek.

Még sokkal feltűnőbb az, hogy ezen fejezeteknek szövege a kiadások megfelelő szövegétől nagyban tér el. A kiadások t. i. aránylag igen bő tartalom-jegyzékkel kezdődnek, mely után a sajátképi könyv következik. A kéziratban ezen tartalom-jegyzéknek semmi nyoma, maga a könyv pedig sokkal rövidebb, úgy látszik, hogy sajátkép csupán csak a tartalom-jegyzékből áll, mely a könyv megfelelő fejezeteinek néhány része által itt-ott ki van bővítve. Miután tudjuk, hogy Jisâskhâr ben Jekûthîel a „hat-terummâh“ könyvéből kivonatot készített,¹⁾ mely azonban nyomtatásban nem jelent meg, több mint valószínű, hogy a kéziratnak ezen része épen ezen rövid kivonatnak másolata.

C) Apróbb közlemények. A „semak“ indexe után²⁾ eredetileg egy egész levél üresen volt hagyva. Ennek első oldalán egy, igen apró franczia Rashi-betűkkel három hasámban írt, „rabbi Jishmâel 13 alapszabályának magyarázata“ című kis értekezés áll. Ezen, a zsidó hagyomány által a szt. írás értelmezésére nézve elfogadott, 13 alapszabálynak többféle magyarázata kinyomatott, több más kéziratilag őriztetik.³⁾ Codexunknak magyarázata eddig ismeretlen; irálya rövid és világos, szerzője nincsen megnevezve.⁴⁾

Ezen levél második oldalán a kéziratnak egyik tulajdonosa, ki magát nem nevezi meg, de az írás után ítélve ugyanaz, ki a „semak“-hoz a fennemlített oldal-jegyzékeket írta, könyvtárának lajstromát közli.⁵⁾ Ezen lajstrom igen ritka könyveket tartalmaz s már annyiban is érdekes, a mennyiben egy a XV. század közepe körül élő zsidó tudósnak könyvtárát ismerteti.⁶⁾

¹⁾ L. A zûlai „shem hag-gedôlim“ című könyvét, II. „Kissûr sêpher hat-terummâh“ jelszó alatt.

²⁾ L. fenn A) alatt.

³⁾ L. Steinschneider „Catal. codd. m. script. bibl. reg. Monacens. I.-b. cod. hebr.“ 132. l. folyt.

⁴⁾ Német jelentésemben kezdetét és végét közöltem.

⁵⁾ Ezen lajstromot u. o. szintén közöltem.

⁶⁾ Hogy a lajstrom írója ezen idő körül élt, abból tűnik ki, hogy a később felmentendő családi jegyzékek közül a legrégebbiket, az 1467-től valókat, ugyanezen kéz írta.

Ugyanezen oldalon egy eddig ismeretlen héber költemény áll, mely négy versszakban azon gondolatot fejtegeti, hogy „az idő hűtlenül bánik a jámborokkal“, de hogy a gonoszoknak szerencséje nem valódi és nem tartós. Mind a négy versszaknak első sora ugyanazon egy szótaggal végződik, és ugyanezzel megint minden második sor kezdődik; a második soroknak végei és a harmadik soroknak kezdetei ismét ugyanazon egy szótag által képeztetnek, ugyanez áll minden harmadik és negyedik sor végéről, illetőleg kezdetéről, míg végtére minden negyedik sor szintén ugyanazon egy szótaggal végződik. Ezen sajátság a kéziratban az által van feltüntetve, hogy a versszakok a levél hosszában úgy vannak írva, hogy minden versszak egy-egy sort képez, az egész tehát 4 sorból áll és a versszakok első, második stb. sorai egymás alá jutnak, azon szótagok pedig, melyek a sorok végeit, illetőleg kezdeteit képezik, csak egyszer, t. i. a középben, állanak és a négy előttevaló és a négy utána következő szóhoz, tehát mindössze nyolczszor olvasandók, úgy hogy az egész, az első pillanatra rejtélynek látszik. A költemény, ezen mesterkelt szerkezetének daczára, nyelvezetre nézve igen szép.¹⁾

Ugyanezen lapra egy bizonyos P a k e s h A b h r â h â m, ki 1635-ben Lissában, a jelenlegi Porosz-Lengyelországban, tanító volt, egy kisebb költeményt írt,²⁾ mely az előbbinek, épen nem jól sikerült, utánzása.

A s e m a k végén a szerző fenn (A alatt) említett körlevele körül, mindkét oldalon, szintén apró franczia Rashi-írásban, M â r d e k h a i ben N â t h â n-nak egy tudósítása áll, mely „az aggastyánnak, straszburgi J i s c h â k-nak nevében“ a s e m a k szerzőjére s e könyv keletkeztére nézre érdekes adatokat közöl.³⁾

A kézirat utolsó lapján hat, csupa betűk által jelölt számokból álló, hasáb egy naptár-félét mutat fel, mely az alatta levő igen roszszúl írt magyarázat szerint, annak kiszámítására szolgáljon, hány hét legyen minden évben a keresztény karácson és husvét közt.

¹⁾ L. német jelentésemet, az i. h., hol a költeményt közöltem.

²⁾ Ezt u. o. szintén közöltem.

³⁾ Ezen fontos, csak a s e m a k első, igen ritka konstantinápolyi kiadásában álló tudósítást, melynek tartalmát d e R o s s i, a 87. codexhez, latinul hiányosan közölte, német jelentésében kéziratunk alapján ujonnan kinyomattam.

A kéziratban végtére több családi jegyzék is áll. Azon a lapon, a melyen a *semak* indexe ¹⁾ végződik, másodfél hasáb ily jegyzék, kezdetben héber négyszög-, később franczia Rashi-írásban, van a kézirat egyik tulajdonosától írva, aki 1471—1493-ig öt fiának és öt leányának születése napjait feljegyezte. A codex utolsó előtti lapján pedig, ugyanezen kéz 1467—1493-ig halánapokat jegyzett fel. Ezen jegyzékek után mindkét helyen egy későbbi kéz, úgy látszik ezen előbbi birtokos unokájának keze, 1536—1570-ig több születési és halálozási esetet jegyzett fel.

A kézirat Franciaországban, tán Elzászban, semmi esetre később mint a XIV. században készült, és később Krakóba került; régi barna bőrkötése jelenleg kissé rongált.

VI.

A parancsolatok kis könyve.

(*Am mûdê-gôlâh*, vagy *Semak*.)

A barna bőrkötésű kézirat, mely a *semak*nak egy második, igen érdekes példányát tartalmazza, 127 kis ívrét hártya-levélből 343 kéthasábos lapból áll, mely nyolczanként van fűzve. A kezdetől végig egy kéztől való írás középnagyaságú, igen csinos német négyszög-betűket mutat. A *sopher* az ő nevét: *Môsheh-Meir* az által elárulja, hogy e két nevet több ízben czifra betűk által feltünteti. A codex végén azon rímes versek állanak, melyek a XIII. század vége felé és a XIV. században élő német leirókat jellemzik, és szószerinti fordításban ekkép hangzanak: „Légy erős és maradjunk erősek! A *sopher* kárt ne valljon, se ma se a jövőben, mindaddig, míg majd számár azon lajtorján fog felmászni, melyet *Ja'kôbh* ösünk az ő álmában látott.“ ²⁾ A *sopher* különben dévaj ember lehetett. A válólevél (*get*) első mintájának ³⁾ végén azt írja: „Öszvér, számárnak fia mint tanu,“ a második minta végén megint: „Okos, bolondnak fia mint tanu. Gazdag, szegénynek fia mint tanu;“

¹⁾ L. fentebb, V. sz. A) alatt.

²⁾ Ezen versek eredete és szokásos használata fölött l. *Zunz*, i. h. 207 l., rendesen csak így végződnék: míg számár majd lajtorján nem mászik fel; az utolsó sor: „melyet *Ja'kôbh* ösünk stb. *Móz. I. k. 28, 12* szerint készült toldalék, mely azonban más német kéziratban is találtatik.

³⁾ L. a kiadásokban a 184. fej.

a harmadik minta végén pedig: Titkos, ismeretlenek fia, m. t. Rejtélyes, ismeretlenek fia m. t.

A lap oldalaira két különféle kéz, haloványabb tentával, javításokat és észrevételeket írt; a későbbi ugyanaz, mely az utolsó oldalon lengyel-zsidó betűkkel nevét: Já'kôbbh ben Pesach, feljegyezte. Ugyanott egy másik jegyzék azt mondja, hogy egy bizonyos Re'ubhen ben Jischâk a codexet, csütörtökön, elül hó 5-én 5282- (1523)-ban a Lévi-törzsből való Náthân ben Asher-től megvette.

A kézirat corbeil-i Jischâk fent (V. sz. A alatt) említett körlevelével kezdődik, itt azonban igen fontos eltéréseket mutat. Ezen körlevél t. i. a kiadásokban két különböző levélből áll, mind-egyikük a szerző aláírásával. és pedig úgy, hogy a második levél kezdete alig érthető. A kézirat a sajtóképi körlevelet már az első levéllel bevégezi, ezután pedig azt mondja: „Eddig írta rabbi Jischâk ben Jôseph (t. i. a corbeili Jischak), innét tovább pedig írta rabbi Shelômô ben Hârî“.¹⁾ Ezen bevezetés után a kiadásoknak másik levele ekkép kezdődik: „Ezen körlevelet megerősítés végett még Németországba is küldték;”²⁾ de ezekbe az országokba vétkeink miatt már nem küldhették el, mert közben az egekbe szállított (a szerző t. i.) hétfőn, bamidbâr-hetiszakaszán,³⁾ ijjar-hó 28. napján, a kis számítás⁴⁾ 40. évében (azaz 5040-ben, tehát 1280-ki aprilis hó 29-én). Tudom továbbá, hogy a nők számára is megírta az őket illető törvényeket, a parancsolatokat és a tilalmakat, úgy a mint a férfiak számára írta, és azt mondotta, hogy azoknak olvasása, kutatása és tanulmányozása a nők számára ép oly üdvös, mint a thalmud tanulmányozása üdvös a férfiak számára, a mint azt találjuk“ stb. úgy mint a kiadásokban. Ezen szövegezésből⁵⁾ kitűnik, hogy az eredeti körlevél már a kiadások első részével végződött, hogy ezeknek második fele rabbi Shelômô h ben Hârî-

¹⁾ Hârî rövidítés e helyett: harabh rabbi Jischâk, vagy Jôseph, vagy egyéb i betűvel kezdődő név.

²⁾ Az első levélben t. i. csakis Franciaországról van szó.

³⁾ A zsidók a hetet a sz. írás azon szakaszának kezdő szava szerint szokták elnevezni, melyet épen e héten olvasnak.

⁴⁾ „Perat-káton,“ midón t. i., úgy mint itt, az ezresek elhagyják.

⁵⁾ A héber eredetit német jelentésben közöltem.

nak ¹⁾ későbbi hozzáadása; hogy a semak szerzője, mi eddig egészen ismeretlen volt, kizárólag nők számára egy hasonló irányú könyvet írt, és nem 1240-ben vagy 1270-ben halt meg, mint ezt a régebbi zsidó irodalomtörténetek ²⁾ állítják, hanem 1280-ban és még pedig aprilis hó 29-én, mit a párisi nemzeti könyvtárnak 221. sz. a. semak kézírata szintén bizonyít.³⁾ Azon „országok“ alatt pedig, hova rabbi Shelômôh ezen utóírata szerint, corbeili Jischâk körlevélét már nem küldhette, nyilván az osztrák örökös tartományok értendők. A középkori zsidó copisták t. i. vallásos vagy hivatalos okmány-minták lemásolása alkalmával, az illető okmány keltezésében saját tartózkodási helyüket és az időt, a mikor épen írtak, szokták felvenni. Már pedig az első válólevél-mintának keltezte, mely a kiadásokban „a Szajna folyó melletti Párisból,“ az 1294. évből van keltezve, a kéziratban „az Agra folyó melletti Agra ⁴⁾ városa, cheshvân-hó 14-ike, 5101-ben“ (azaz 1350). Ebből az következik, hogy a codex Csehországban, Eger városában 1350-ben készült, honnét az említett, lengyel zsidó betűkkel írt jegyzékek után ítélve, később Lengyelországba került.

Ezen körlevél, illetőleg bevezetés után az index ⁵⁾ következik, mely itt csak 321 fejezetet számít.

Peres ben Elíjâh jegyzetei,⁶⁾ rendszeren valamivel kisebb betűkkel írva és „Mrpâ“-val ⁷⁾ megjelölve, magába a szövegbe fel vannak véve. Az oldalakon néha tollrajzok, magyarázó kis ábrák állanak, melyek a kiadásokban hiányzanak, noha a szövegben álló „Khezeh“ (úgy mint ez) szócseka, mely rájok utal, még ott is megmaradt.⁸⁾ A könyvnek egyes részei közt itt-ott kis rímes versecskék állanak. A szöveg nagyban és egészben megegyezik a kiadásokéval, de ennél sokkal correctebb. Ha a Múzeum két semak-kéziratát egy-

¹⁾ Ezen, mint a következőkből kitűnik. Csehországban élő rabbi nyilván azon Shelômôh ben Jischâk, kinek nevében a bécsi semak-kézirat több észrevételeit és oldaljegyzéket közöl. L. Krafft és Deutsch, i. h. 63. l.

²⁾ „Juchasin“ és „Shalshelth hak-kebâlâh.

³⁾ L. Carmoly, i. h. 45. l.

⁴⁾ A cseh Eger város és folyó névnek latin elnevezése.

⁵⁾ L. fent. V. sz. A) alatt.

⁶⁾ L. fent. V. sz. A) alatt.

⁷⁾ Rövidítve ennek: „morenu rabbi Peres Elijah“ „azaz: tanítónk rabbi Peres (ben) Elíjâh.“

⁸⁾ Péld. a 155. fejezetben.

más közt és a kiadásokkal összehasonlítjuk, számos igen érdekes eltérő olvasásokra akadunk.¹⁾ Különös érdekléssel bir mindkét kéziratban előforduló több oly hely, mely a kiadásokban, nyilván a censura előtti félelemből, kimaradt. Így például a 75. fejezet a bibliai tilalmat fejtegeti: „Gyermekeid közül ne adj senkit a Molochnak“ (Móz. 3. k. 18, 21.) Ezen fejtegetés végén a kéziratok még ezt jegyzik meg: „Úgy látszik, hogy ebből, (t. i. a pogány szokásból, mely szerint a tűz-istennek gyermekeket hoztak áldozatul) megmagyarázandó a keresztények azon szokása, mely szerint ünnepük²⁾ estéjén tüzet csinálnak; csak³⁾ hogy ezen szokásuk eredeti⁴⁾ jelentőségét már elfelejtették.“⁵⁾

VII.

Hat különféle kézirat-töredék.

Ezen csomag hat különféle töredéket tartalmaz, melyek e következők:

1. Egy a zsinagógai használatra készült „megilláh“-nak¹⁾ két nagy töredéke, mely semmiféle beccsel nem bír.
2. Az ünnepnap iakönyv (machazôr) egy nagyívrét hártya-levele, mely az uj-évi „musâph“-ima egy részét tartalmazza.
3. Egy nehezen elolvasható kisívrét hártya-levél, mely Elchânân ben Jischâknak egy „abhôdâh-zârâh“-hoz való „tôsaphôth“²⁾ gyűjteményéből való.
4. Két összefüggő középívrét hártya-levél, mely a szt. írás egy kéziratából való és két hasábban írva van. Az első lap tartalma kir. II. k. 7, 10. — 8, 25, a másodiké u. o. 10, 32. — 12, 12.
5. Móz. öt könyvéből való két egyes hártya-levél; az elsőn Móz. 1. k. 42, 16. — 42, 38.; a másodikon Móz. 5. k. 12, 27 —

¹⁾ Német jelentésben néhányat a héber eredetiben közöltem.

²⁾ Ezen ünnep alatt nyilván szt. János napja értendő.

³⁾ A héber szöveget néhány hasonló helylyel együtt német jelentésben szintén közöltem.

⁴⁾ Így neveztetik azon hártya-tekeres, mely Esthèr könyvét tartalmazza.

⁵⁾ Sajatkép annyi mint toldalék; így neveztetnek a XI—XIII. században a franczia és német rabbik által a babiloni thalmudhoz írt észrevételek. Hogy ezen lap csakugyan Elchânân ben Jischâk tosaphôthjaiból való, azt német jelentésben körülményesen bebizonyítottam.

13, 10 áll. Minden egyes vers után Onkelós-nak fordítása¹⁾ magába a szövegbe fel van véve. A betűk igen régies alakot tüntetnek fel; felőtltő a h ê-betűnek alakja, mely majdnem a ch e t h-hez hasonlít és csak annyiban tér el tőle, hogy a baloldali függélyes vonal, mely úgy mint a ch e t-nél egész a felső vízszintes vonalig ér, valamivel beljebb van téve. Különösen érdekes azon körülmény, hogy az Onkelós épen úgy mint a héber szöveg nem csak „râphe“-vel²⁾ és „nekuddâh“-kkal,³⁾ hanem még „neginâh“-kkal²⁾ is el van látva, miből azt lehet következtetni, hogy ezen töredékek azon igen régi időkből valók, mikor a zsinagógában a héber eredetit a chaldeus fordítással felváltva szokták felolvasni, az utóbbit pedig, mire a „neginâh“-k mutatnak, szintén egy bizonyos dallammal. Az Onkelós a kiadásoktól főkép a helyesírásra nézve tér el.³⁾

6. A babiloni thalmudnak egy nagyivré t hártya-levélből álló töredéke, mely igen régies és megsárgult írásban csupán csak a thalmud szövegét, minden commentár nélkül közli. Tartalma a kiadásokban a „gittin“-nevezetű értekezés 53. b lapjának végétől egész az 55. b lapjának kezdetéig felel meg és eltérő olvasásokat nem mutat fel.

VIII. és IX.

Ezen két szám alatt Esther könyvének zsinagógai használatra készült, két ivré t nagyságú példánya (megillâh) a szokásos hártya-tekercs alakban őriztetik.

X.

Chorin Áron, aradi főrabbi, egy héber alkalmi költeménye.

(Lamenaseach shír.)

A múzeumi kézirat-lajstromban „Nro 1. quart. hebr.“ alatt felvett kézirat nyolez 4-edrét papirlevélből (16 lapból) áll. A csinosan írott, tollrajzokkal ellátott czímlapon e héber sorok olvashatók: „Lamenaseach shír, meeth 'adath jisráel thôshebhê Arad ha-charedím likerath penê malkhom has-saddik, Phrans ha-rîschôn,

¹⁾ L. fent IV. sz. a.

²⁾ E szók magyarázatát l. fent u. o.

³⁾ Német jelentésében belőle egy mutatványt közöltem.

késár O'estreich umelekh Hungari'e, jöd ijjar 5567 ¹⁾ libhriath ôlam, chubbar ba'ivri vené'etak leashkenazi meeth Ahron Chorin.“ Ezen héber cím után ennek szó szerinti német fordítása így következik: „Ein Psalm von der Arader israelit. Gemeinde als sie ihrem huldreichsten Monarch, Franz I., Oestreichs Kaiser und König zu Hungarn etc. am 14-ten May 1807 entgegen eilte. Verfasst im Ebräischen, und ins Deutsche übersetzt, von Aron Chorin Ober-Rabby in Ara d.“

A kézirat tartalma ezen címlapból világos. A hét versszakból álló költemény héber szövege a zsoltárok irályát szerencsésen utánozza. A szó szerinti német fordítás régies helyesírást mutat. Minden levélnek innenső lapján fenn egy héber versszak s alant a megfelelő német fordítás áll; a tulsó lapok üresek.

XI.

A múzeumi kézirat-lajstromban „Nro 2 quart. hebr.“ alatt felvett kézirat Esther könyvének a zsinagógai használatra készült 4-edrét nagyságú tekercsét (megilláh-t) tartalmazza, mely tehát a Múzeum tizenkét héber kézirata közt három egész példányban és két nagyobb töredékben képviselve van. ²⁾

XII.

Izraelita imakönyv.

(Siddûr.)

A múzeumi kézirat-lajstromban „Nro 3 quart. hebr.“ alatt felvett codex az izraeliták rendes imakönyve, mely csak itt-ott a Dél- és Közép-Németország sajátos ritusát tünteti fel, különben pedig a nálunk még ma is szokásos héber imakönyvektől csak az egyes részek egymásutánjára nézve tér el.

A codex 191, nyolczanként fűzött, részben nagyon megbarnult 4-edrét sárga hártya-levélből (382 lapból) áll; a gyakori használat nyomai sok helyen észrevehetők. Több levél elveszett és újabb, fehérebb hártya-levelek által, de ügyetlen kéztől, pótoltatott. Az ere-

¹⁾ A számok a címlapon zsidó szokás szerint héber betűk által vannak kifejezve.

²⁾ L. fent. a VII. (1), VIII. és IX. al. sz.

deti régi irás német jellegű és a „râphe“ úgy mint a „nekuddâh“-k alakja után itélve, a XIV., tán a XIII. századból való. A codexnek üresen maradt utolsó három lapján több magánjegyzet áll, melynek nagy részét már alig lehet elolvasni. Az utolsóelőtti levél túlsó lapján egy tizenkét sorból álló, nem épen jó, héber költemény olvasható, melynek szerzője azt állítja, hogy ő e kéziratot befejezte és nevét az egyes soroknak kezdő- és végső betűi által megjelölte. Ezen betűk csakugyan kétszer adják e nevet: Binjâmin bar Jehûdâh; de az irás oly rossz az egésznek írásmódja annyira tér el a sôphereknek szokásos módjától, hogy Binjâmin valószínűleg nem a codex eredeti írójának, hanem nyilván csak annak neve, ki az említett hiányzó leveleket utólagosan pótolta.

Hogy a codex Németországban nem csak készült, hanem soká ott is volt, azt az utolsó lapon álló, már csak nehezen olvasható, két jegyzet bizonyítja. Az egyikben valakiről van szó, ki 5206-ban (1447), vasárnap, ábh-hó 23-án Erlangenben temettetett el; a másikban pedig egy Serlîn nevezetű nőről, ki szombat estén, elûl-hó 10-én 5240-ben (1481) halt meg és Ulmban lett eltemetve.

A rongált barna bőrkötésű codexnek csak régészeti becsé van.

HIRLAPIRODALMUNK 1848—49-ben.

(Ujabb adalékok.)

Közli: Idősb Szimyei József.

Csontos János úr a hazai hirlapirodalom bibliographiájának igen jó szolgálatot tett azzal, hogy a „Magyar Könyv-Szemle“ f. évi 1-ső füzetében összeállítja a Nemzeti Múzeum könyvtárában hiányzó 1848—49-ki hirlapok és folyóiratok jegyzékét, mert ez által végre meg lesz állapítható e nevezetes korszak hirlapirodalmának könyvészete.

Midőn 1865-ben a „Vasárnapi Ujság“ 43—53. számaiban közzé tettem buvárlataim eredményét, nem ismerhettem még teljesen az 1848—49-ki lapokat, részint a múzeumi könyvtár akkori rendezetlensége miatt, részint azon okból, hogy a ritkább lapokat csak később, s akkor is nagy ügygyel-bajjal szerezhettem meg, vagy legalább létezésükről akkor szerezhettem magamnak bővebb tudomást, midőn b. Apór Károly, a maros-vásárhelyi kir. tábla elnöke, közölte velem,

ezen kor nyomtatványaiban gazdag gyűjteménye jegyzékét; végül pedig a múzeumi gyűjtemény eloszlatta minden kétségemet.

Időszerűnek tartom tehát a tizenkét év óta gyűjtött adatok alapján az 1848—49-ki hirlapirodalom bibliographiáját, a mennyire ismerem, megállapítani, s egyúttal az említett cikket kiegészíteni.¹⁾

Kijelölöm én is a Nemzeti Múzeum könyvtárában hiányzó teljes példányokat, vagy egyes számokat; hogy ezen legelső nemzeti intézetünk birja legalább összes 1848—49-ki nyomtatott emlékeink gyűjteményét, a mi csak úgy lehetséges, ha egyesek teljes vagy csonka hirlappéldányaikat vagy az egyes számokat beküldik, illetőleg megvételre följánlják.

Mielőtt tárgyamra térnék, az 1848—49-ki lapok elterjedéséről és elpusztulásáról akarok egyet-mást bevezetésképen elmondani.

A márcziusi napok után, midőn szépirodalmi és szakfolyóirataink elhallgattak, és helyettük röpívek és a politikai lapok gomba módra teremtek, az utóbbiak előfizetőinek száma természetesen nagyon szaporodott. A közügyek iránti érdeklődés ekkor oly nagy volt, hogy nemcsak az első rendű lapok állhattak fenn és haladhattak biztosan, hanem a kisebb hirlapok is hónapokig fönálltak, s később is nem annyira az előfizetők vagy vevők hiányában buktak meg, mint inkább a biztosíték le nem fizetése miatti betiltás következtében. Míg 1842. novemberben a magyar lapok 9551 példányban küldettek szét a pesti postán, 1848. decemberben 19,478 példány küldetett innen vidékre. A hirlapok terjedését elősegítette a posták többszörös közlekedése, s a nálunk szokatlan terjesztési mód, t. i. a főbb hirlapok kivételével, utczán áruló fiúk kínálgatták a lapok egyes számait; a főváros utczái viszhangoztak ekkor a „vegyenek friss Márcziust!“ vagy „tessék Népelem!“, „Opposition!“ kiáltásoktól. Volt is akkor kelete a lapoknak, mert ha érdekes dolgokat tárgyaltak, nem ritkán kétszer, háromszor is utánnyomattak.

Az ellenségeskedéseknek nagyobb mérvben való megkezdése a hirlapok terjesztésére nyomasztólag hatott; így már az 1848. év végén

¹⁾ Megjegyzendő, hogy a „Vasárnapi Ujság“-ban közlött dolgozatomban irodalom-történeti szempontból tárgyaltam a lapokat, itt azonban csak bibliographiailag ismertetem őket. Jelen közlemény tehát nem bővebb kidolgozása annak, mert ez csak könyvészeti adatokban gazdagabb, s kritikáját nem tartalmazza a lapoknak.

a fővárosi lapok alig jutottak rendszeresen Erdélybe, és viszont; innen van, hogy ott ritkák a novemberi és decemberi számok, nálunk pedig az erdélyi lapok többnyire csonkán vannak meg. Az ily rendelkezések aztán apasztották az előfizetők számát s ezzel a hirlapok példányszámait is.

Míg az 1848-diki lapok nem ritkák gyűjteményeinkben, az 1849-dikiek már igen gyéren és hiányosan vannak meg. De ez nem is csoda, mert azok igen mostoha idők voltak a hirlapokra nézve. A lapok többnyire, a sajtóval együtt, városról városra kényszerültek vándorolni, és a közlekedés gyakori megszakadásával igen szűk körre voltak szorítva, s így nem is igen terjedhettek. Voltak lapok, melyek a város határán túl alig mehettek, sőt ott sem lehetett állandó előfizetőkre számítani, így a Komáromi Értesítő és Komáromi Lapok számonként árultattak. Más vidékeken ismét több heti szám csomagokban küldetett szét s nem ritkán így is vezett el egyszerre az egész küldemény. Innen van az, hogy p. o. a Közlöny szegedi és aradi számai oly ritkák. Ha a közlekedés biztos volt is, a közlekedési eszközök hiányossága és a posták rendetlensége sok panaszra adott okot; nem csoda tehát, ha mi komáromiak május és június hónapokban se kaptuk rendszeresen a debreczeni és budapesti lapokat. A mit megszerezhetett valaki, azt mohón olvasta, közölte mással és lehetőleg terjesztette, a nélkül, hogy a lapok megőrzésére és gyűjtésére gondolt volna úgy, mint a hogy most gondozzuk a lapokat. Jelen békés viszonyaink közt is mily fáradtságba és utánjárásba kerül lapjainknak teljessé tétele és megőrzése; elgondolhatjuk tehát az akkori viszonyokat tekintve, mily sisyphusi munka lehetett csak egy hirlapnak is összes számait megszerezni, hát még azután megőrizni.

Erre következett a rémuralom kora. — Ha a Közlöny vagy más forradalmi lapnak egy számát megtalálták, az elég volt arra, a gyanúba vett vagy feladott egyénnél, hogy hadi törvényszék elé állítsák és hónapokig vizsgálati fogságban tartásák. — A csendőrök fegyverek vagy titkos dohány után kutatván, nem ritkán bukkantak 1848—49-ki lapokra, s ezeket természetesen elpusztították, birtokosukat pedig megbüntették. Másokat az ily hírek természetesen megrémítettek s ők önszántókból semmisítették meg az 1848—49-ki írott és nyomtatott emlékeket. Csak évtizedek múlva kerültek elő a rég feledett és jól elrejtett lapok az utókor számára. Mily cse-

kély lehet azonban ezek száma, megítélhetjük abból, hogy jelenleg a Közlönyből meglevő teljes példányok számát alig tehetjük tizre; némely lapok, mint a „Komáromi Értesítő“ és „Komáromi Lapok“ alig vannak meg egy-két példányban. Komáromban, hol a két lap megjelent, tiz évi szorgos kutatásom daczára sem tudtam egy-egy teljes példányt összeállítani. Még az ötvenes években a kiadónak, Szigler Mihály nyomdásznak, volt mindkettőből teljes példánya, de ezt, a mint ő beszélte, az akkori megyei főnök valami ürügy alatt bekérette és a tulajdonos szeme láttára akandalló tűzébe dobta.

Ezen pusztítási düh nem csak a politikai lapokra terjedt ki, hanem oly kis hirdetési lapra is, mint a „Nagyvárad-Debreczeni Értesítő“, oly annyira, hogy nemcsak a Nemzeti Múzeumunkban nincs belőle egy szám is, hanem miként legújabbán értesültem, még Debreczenben se lehetne egy teljes példányát összeállítani.

Úgy hiszszük, nem fölösleges számba vennünk, mit bírnak, s mi pusztult el azon nevezetes időből. De ez nem elég; a mink van, azt meg is kell őriznünk, és a magánosok, kik egy vagy más ily nemzeti ereklye birtokában vannak, nagy szolgálatot tesznek a közügynek, ha oly helyre juttatják, a hol fönmaradásuk biztosítva van — s ez a Nemzeti Múzeum.

1848- és 49-ben megjelent hirlapok és folyóiratok.

Magyar nyelven:

1. **Ábrázolt Folyóirat.** (Kassa.) Szerk. és kiadta Werfer Károly. Nyom. a kiadó nyomdájában. Megjelent minden szombat 4-r. három hasábos íven, a szövegbe nyomott fametszetű rajzokkal és encyclopaedikus tartalommal. Ára fél évre helyben 6 frt, postán küldve 7 frt 12 kr. p. p. 1848. jan. 1—márcz. 18. = 12 szám. Címét a 13. számmal „Képes Ujság“-ra változtatta. (A M. Nemzeti Múzeum könyvtárában csak öt szám van meg.)

2. **Alföldi Hirlap.** (Debreczen.) Szerkesztették Telegdi László (írói nevén Csatári Ottó) és Szanka József, kiadta Telegdi Lajos. Nyom. a város nyomdájában. Megjelent vasárnap és szerdán kisívrét egy íven politikai tartalommal. Ára fél évre helyben 2 frt 40 kr., vidéken 3 frt 30 kr. p. p. 1849. apr. 1-től, midőn háromszor jelent meg hetenként, ára 3 frt, illetőleg 3 frt 50 kr-ra, négyszeri küldéssel 4 frt 50 kr-ra emeltetett. 1848. jul. 2—decz. 31. =

53 szám 210 l. Ekkor 1500 előfizetője volt. 1849. jan. 3—jun. 28. = 67 szám. (A N. Múzeum könyvtárában az 1848-ki évfolyamból hiányzanak: 5, 26, 33. s az 1849-kiből: 2—4, 8, 14—37, 40, 51, 55—67. számok.)

3. Alföldi Csata k. (Szeged.) Szerk. Szabó Mihály. Nyomt. Grün János. Megjelent 1848-ban füzetekben. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

4. Arad. (Arad.) Szerk. Bangó Pető. Politikai hetilap. Megindult 1848. jul. 1-én és járt azon év végeig. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

5. Aradi Hirdető. (Arad.) Szerk. és kiadta Sveszter Ferencz. Nyomt. Beiche József. Megjelent szombaton 4-r. egy íven. Ára fél évre helyben 1 frt 26 kr., postán 2 frt p. p. 1848. jan. 1—decz. 30. = 53 szám. 302 l. 1849. jan. 6—jun. 30. = 26 szám. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1848. folyamból az első 12 szám, 1849-ki folyam egészen.)

6. Az ausztriai birodalmat illető közönséges birodalmi törvény- és kormánylap. (Budapest.) Megjelent időhöz nem kötött számokban magyar és német szöveggel 4-edrétben. 1849. nov. 1—decz. 31. = 10 szám. VII és 83 lap a magyar szöveg, ugyanannyi a német.

7. Brassói Lap. (Brassó.) Szerk. Weszely Károly, kiadta és nyomatta Gött János. Megjelent hétfőn és csütörtökön kis 4-rét fél íven, néha egy íven is. Politikai czikkeket és híreket közölt. Ára fél évre 2 frt 30 kr. p. p. 1849. april 16—jun. 18. = 19 szám. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1, 2, 4, 11—19. szám.)

8. Budapesti Divatlap. (Budapest.) Szerk. és kiadta Vahot Imre. Nyomt. Eisenfels Rudolf. Megjelent hetenként 4-r. egy íven. Ára a „Nemzetör“ melléklappal félévre helyben 5 frt, vidéken 6 frt p. p. 1848. jul. 5-én a „Pesti Divatlap“-ból alakult át és járt decz. 24-ig = 25 szám 400 hasáb.

9. Budapesti Hiradó. (Pozsony és Budapest.) Szerk. Szenvey József, márcz. 18-tól Vida Károly, ki jun. 16-tól a lap kiadója is lett. Kiadta és nyomatta Landerer és Heckenast. Megjelent hetenként hatszor. 1848 első felében Pozsonyban kisívrét egy íven és ekkor az egyetemi könyvnyomdában nyomtatott; július 1-től Budapesten. Ára fél évre Pozsonyban és Pesten 7 frt, postán kétszer küldve 8 frt, hatszor 9 frt 12 kr. 1848. jan. 1—jul. 15. = 723—

888 szám, ezzel megszűnt és lett belőle „Figyelmező.“ (A N. Múzeum könyvtárában hiányzanak a jul. 1—15. számok.)

10. Charivari-Dongó. (Budapest.) Szerk. Lauka Gusztáv, kiadta és nyomatta Lukács László. Megjelent szerdán és szombaton kisírvét egy íven, egy lapot elfoglaló könyomatú képpel. Ára 3 óra helyben 3 frt, vidékre 3 frt p. p. 1848. jun. 15. (mutatv. sz.) ez nyom. az egyetemi nyomdában, jul. 1—sept. 21. = 25 rendes és egy mutatvány szám 100 lap. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik a 24. és 25. szám.)

11. Csiki Gyuta c s. (Csik-Szereda.) Megjelent 1849. jun. hóban mint a „Hadi Lap“ melléklapja 1—3. szám 8-r. negyed íven. Írta Simó Mózsza, nyomatott a csik-somlói zárda betűivel. Tüzéri dolgokkal foglalkozott, különösen a puskaapor készítését tárgyalta tüzetesen. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

12. Debreczeni Lapok. (Debreczen.) Kiadta Madarász József. Nyom. a Kolozsvárról ideiglenesen Debreczenbe áttett nyomdában. Megjelent kedden, esütörtökön és szombaton 4-r. fél íven. Egy számnak ára 3 kr. p. p. Keletkezett 1849. febr. 27-én, márcz. 13-án jelent meg a 7., april 4 én a 9. (utolsó) száma. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

13. Debreczen-N.-Várad i Ért esít ő. (Debreczen.) Szerk. és kiadta Balla Károly. Nyom. a város könyvnyomdájában. Megjelent hetenként egyszer vasárnap és négyszer rendkívül az országos vásár szerdán kis 4-r. fél íven. Ára egész évre helyben 5 frt 25 kr., vidékre 6 frt 30 kr. p. p. 1848. jan. 2—decz. 31. = 57 szám. 1849. jan. 7—decz. 30. = 56 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

14. Egyházi Literat urai Lap. (Budapest.) Szerk. és kiadta Somogyi Károly. Nyomt. Beimel József. Megjelent hetenként egy szám 4-r. fél íven mint a „Religio és Nevelés“ melléklapja; május hóban egy, júniusban két száma jelent meg. 1848. jan. 2—jun. 25. = 20 szám 80 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

15. Életképek. (Budapest.) Szerk. Jókai Mór, april 30-tól Petőfi Sándor lett társ-szerkesztő. Kiadták és nyomatták Landerer és Heckenast. Megjelent hetenként egyszer 8-r. két íven színes borítékban. Ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt p. p.; az év végén szétküldetett a pesti postán 432 példány. 1848. jan. 2—jun. 25. = 28 szám 832 l., jul. 2—decz. 31. = 27 szám 864 lap.

16. Ellenőr. (Kolozsvár.) Szerk. Kővári László, jul. 23-tól Dózsa Dániel. Kiadta Tilts János; nyomtatott a főtanoda betűivel. Megjelent hetenként négyszer kisívrét egy íven, az utolsó két szám fél íven. Ára fél évre helyben 5 frt, postán küldve 5 frt 24 kr. p. p. 1848. május 2—nov. 14. = 111 szám 436 lap.

17. Erdélyi Hiradó. (Kolozsvár.) Szerk., kiadta és nyomatta Méhes Sámuel, május 16-tól Ocsvay Ferencz. Megjelent kedden és pénteken ívrét egy íven. Ára félévre helyben 5 frt 36 kr., postán 6 frt. 1848. jan. 1—máj. 30. = 314—374 számok. Ezzel megszűnt és lett belőle „Kolozsvári Hiradó“ (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

18. Erdélyi Protestáns Egyházi Beszédék Tára. (Kolozsvár.) Szerk. Szász Károly Demeter Sámuellel. Kiadta Tilts János. 1848-ban megjelent a 2. (utolsó) füzet. Ára 48 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

19. Esti Lapok. (Debreczen és Budapest.) Szerk. és kiadta Jókai Mór. Nyom. Debreczen város könyvnyomdájában, junius 4-től Landerer és Heckenastnál Pesten. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íven. Ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt, egyes szám 3 kr. p. p. 1849. febr. 22—máj. 31. = 83 szám; az 54. és 55. számokon a cím „Pesti Lapok“, de ez sajtó-hiba; jun. 4—jul. 7. = 26 szám. (A N. Múzeum könyvtárában az 5, 78. debreczeni; 1, 3, 4, 7, 16, 24—26. pesti számok nincsenek meg.)

20. Esti Lapok. (Budapest.) Szerk. Ludasi Mór, kiadta Jókai Mór. Nyomt. Landerer és Heckenast. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íven. Ára 2 óra 2 frt 40 kr., egyes szám 3 kr. p. p. 1849. april 30—május 8. = 8 szám. Egy időben jelent meg a debreczeni „Esti Lapok“-kal. (A N. Múzeumban nincsenek meg az 1, 2, 5. számok.)

21. Figyelmező. (Budapest és Pozsony.) Szerk. és kiadta Vida Károly. Nyomt. Pesten Kozma Vazul, Pozsonyban Schmid Ferencz és 1849 végén Budán az egyetemi nyomda. Megjelent hétfőt kivéve mindennap Pesten ívrét egy íven, Pozsonyban kis 4-r. fél íven. Ára fél évre helyben 7 frt, postán hatszor küldve 8 frt, kevesebbszer 7 frt 12 kr., egyes szám 4 kr. p. p. 1848. jul. 19—decz. 27. = 70 szám; ekkor 881 példányban nyomtatott. 1849. jan. 21—april 21. = 77 szám 312 lap Pesten; jul. 2—aug. 1. = 78—101 szám Pozsonyban; nov. 13—decz. 30. = 102—142 szám 566

lap Pesten. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik a 48-ki folyam egészen s a 49-kiből: 7^r—82 és 101. számok.)

22. *Forradalom.* (Budapest.) Szerk. Hatvani Imre, szerkesztőtárs Magos Ernő; nyom. Kozma Vazulnál Pesten. Megjelent 1848. decz. 29. az egyetlen mutatvány szám kisívrét egy és fél íven. Miután ebben a szerkesztők lapjuk megindítását 1849. jan. 25-ére ígérték, nem valószínű, hogy 1849 első napjaiban járt volna, mint azt a Közlöny 1849. 60^l. lapon hibásan említi.

23. *Forradalom.* (Budapest.) Magyarazza és fejtegeti Tánicsics Mihály. Nyomt. Lukács László. Megjelent ívenként 8-rétben. Egy ívnek ára 6 kr. p. p. 1849. jun. hóban 1—4 ív. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

24. *Forradalom.* Politikai röpirat. (Budapest.) Kiadta Erdélyi Arthur; nyomt. Lukács László. Megjelent 4-r. fél íven 1849. jul. 10. és 11-én. = 2 szám 8 l. a „Márciusius Tizenötödike“ alakjában. Egyes számnak ára 3 kr. p. p. Ezen két szám azért is nevezetes, mert ezen kívül akkor nem jelent még más lap Budapesten, miután július 11-én d. u. 5 órakor Wussin őrnagy katonáival a fővárost megszállta. A második számot, mint ritkaságot, a Kazinczy Gábor-féle gyűjteményben láttam. (A N. Múzeum könyvtárában a 2. szám nincs meg.)

25. *Futár.* (Budapest.) Szerk. Bajza József. Nyomt. Kozma Vazul. Megjelent nagy ívrét egy íven a „Kossuth Hirlap“-ja alakjában 1849. jul. 1. = 1 szám.

26. *Gazdasági Lapok.* (Budapest.) Szerk. és kiadta Korizmic László. Nyomt. Kozma Vazul. Megjelent hetenként 4-r. egy íven. Ára fél évre 3 frt p. p. 1849. jan. 1—jul. 1. = 26 szám 382 hasáb. 370 példányban járt. A II. félévben szünetelt. (A Nemz. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

27. *Gyógyszerészi Hirlap.* (Nyitra.) Szerk. és kiadta Lang A. Ferencz, nyomt. Neugebauer József. Megjelent minden hó 15- és 30-án 8-r. egy íven. Ára fél évre 4 frt p. p. 1848. aug. 15—nov. 15. = 7 sz. 112 l. (A N. Múz. könyvtárában nincs meg.)

28. *Hadi Lap.* (Csik-Szereda.) Szerk. Biró Sándor százados, nyomatta a csik-somlyói zárda betűivel. Megjelent hétfőn kis 4-rét fél íven, melléklapja a „Csiki Gyutacs“ 8-adrét negyed íven. Ára május 28-tól az év végeig 2 frt. 1849. május 28—június 25. = 6 szám. — Ennyit ismerek báró Apór Károly és az er-

délyi Múzeum gyűjteményéből; minthogy azonban a kis lap június 25-iki száma homlokán ez áll: „Magos pártolásra találván lapunk Honunk lelkes fiai és Leányitól, hetenként kétszer adjuk, mikor csak a had gyakorlat engedi.“ Ebből azt lehetne következtetni, hogy még néhány száma megjelent, de épen jun. 25-én foglalta el Hasford orosz tábornok Kézdi-Vásárhelyt s a mieink Csik-Szeredára húzódtak; a jun. 27- és 28-án vívott csaták se voltak hadseregünkre szerencsésb kimenetelűek, Bem visszavonult s így valószínű, hogy ezzel a lap is megszűnt. Ezen kétszáz éves betűkkel nyomtatott különös lap, mely beltartalmát tekintve is, ritkítja párját, általánosan Bem organumának tartott s e miatt Erdélyben ép oly üdöztetésnek volt kitéve, mint nálunk a Közlöny; a csiki Ferencz-rendi barátokat pedig ezen lapért sokat kínozták, nyomdájokat is csak nagy későn tudták vissza nyerni, innen van, hogy a lapokat mind elpusztították, csakhogy a papokat kimentsék, kikhez a csikiak, mint áhítatos nép, nagyon ragaszkodnak. (A Nemz. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

29. **H a z á n k.** (Győr.) Politikai és irodalmi közlöny. Szerk. Kovács Pál, kiadta Noisser Richard, nyomt. özv. Streibig Klára. Megjelent hetenként háromszor 4-r. fél íven. Ára fél évre helyben 4 frt, postán 5 frt p. p. 1848. jan. 1—jun. 29. = 155—230 szám 617—922 l., jul. 1—aug. 10. = 18 szám 72 l.

30. **H e t i l a p.** (Budapest.) Encyclopaedicus tartalmú folyóirat, különös tekintettel a közgazdászatra, műiparra és kereskedelemre. Kiadta az iparegyesület. Szerk. Fényes Elek. Nyomt. Lukács László. Megjelent hetenként kétszer 4-r. egy íven. Ára helyben 4 frt, postán 5 frt p. p. 1848. jan. 4—apr. 28. = 33 szám 528 hasáb. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

31. **H o n d e r ű.** (Budapest.) Szépirodalmi művészeti és divatlap. Kiadta Petrichevich Horváth Lázár. Szerk. Nádaskay Lajos. Nyom. Budán az egyetem betűivel. Megjelent szombaton 4-r. két íven párisi divatképekkel. Ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt 12 kr. p. p. 1848. jan. 8—apr. 2. = 13 szám 206 l.

32. **H o n é s K ű l f ö l d.** (Kolozsvár.) Szerk. Szilágyi Ferencz, nyom. a kir. lyceum betűivel. Megjelent hetenként két szám mint a „Mult és Jelen“ melléklapja 4-r. fél íven. 1848. jan. 2—máj. 9. = 37 szám 148 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

33. **H o n i I r o d a l m i H i r d e t ő.** (Budapest.) Kiadták

Eggenberger J. és fia. Szerk. Eggenberger Ferdinánd. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent minden hó végén 8-r. negyed vagy fél íven. Ára egész évre 20 ezüst kr. 1848. jan.—decz. = 12 szám 47 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

34. Honvéd. (Kolozsvár.) Szerk. és saját betűivel nyomatta Ocsvai Ferencz. Megjelent vasárnapot kivéve minden este 4-r. fél íven. 1849. jun. 29-től ívrét egy íven, ekkor magyar és német szöveggel, az utolsó hat szám fél íven. Ára fél évre 6 frt, egyes szám 3 kr. p. p. 1848. decz. 28—1849. aug. 14. = 197 szám 772 lap.

35. Hölgyfutár. (Budapest.) Közlöny az irodalom, társasélet, művészet és divat köréből. Tulajd. szerk. Nagy Ignác, nyomt. és kiadta Kozma Vazul. Megjelent ünnep- és vasárnapot kivéve mindennap délután. Ára négy és fél óra 4 frt 30 kr. p. p. 1849. nov. 15—decz. 31. = 39 szám 156 l.

36. Ipar és Természetbarát. (Kolozsvár.) Uj folyam. Szerk. Berde Áron. Nyomt. a k. főtanoda betűivel, okt. 16-tól a ref. collegium nyomdájában. Megjelent hetenként kétszer 4-r. fél íven mint a „Természetbarát“ folytatása. Ára fél évre a „Vasárnapi Ujság“-gal 4 frt, külön 1 frt 30 kr. p. p. 1848 jul. 2—nov. 9 = 38 szám 304 hasáb. Az utolsó számon áll a kelet nov. 5. és szám 35. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

37. Jelen. Politikai lap. (Kolozsvár.) Szerk. Szilágyi Ferencz, nyom. az ev. ref. főiskola betűivel. Megjelent hetenként kétszer mint a „Mult és Jelen“ folytatása. Ára a melléklappal együtt négy óra 3 frt. 1848. apr. 14—máj. 9. = 30—37 sz. 175—222 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

38. Jelenkor. (Budapest.) Szerk. Helmecezy Mihály, apr. 18-tól Királyi Pál. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent hetenként 3-szor ívrét egy íven. Ára a „Társalkodó“ melléklappal fél évre 6 frt. 1848. jan. 2—jun. 29. = 76 szám 312 l.

39. Jövő. (Budapest.) Szerk. Ábrányi Emil. Nyomt. Müller Adolf. Megjelent hetenként hatszor ívrét egy íven. Ára fél évre helyben 6 frt, vidéken hatszor küldve 7 frt. Kevesebbszer 6 frt 24 kr. p. p. 1848. decz. 1—28. = 32 szám 92 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

40. Kath. Iskolai Lap. (Budapest.) Oktatás és nevelés-tani folyóirat. Szerk. és kiadta Somogyi Károly. Nyom. Lukács és társa Pesten. Megjelent hetenként 4-r. másfél íven. Ára helyben 2 frt

30 kr., postán küldve 3 frt 30 kr. p. p. 1849. jan. 2—jun. 30. = 25 sz. 300 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

41. *Katholikus Néplap.* (Budapest.) Szerk. Fogarassy Mihály cz. püspök felügyelete alatt Szabó Imre, 1849-től Zalka János, kiadta a jó és olesó könyvkiadó társulat. Nyomt. Müller Adolf. Megjelent csütörtökön 4-r. egy íven. Ára fél évre helyben 1 frt, vidéken 1 frt 20 kr., egyes szám 3 kr. p. p. 1848. jul 6—decz. 27. = 26 szám. 1849. febr. 1—máj. 31. = 22 szám. 176 l. Ekkor megjelent belőle 1399 példány, (jun—szept. szünetelt) okt. 1—decz. 27. = 13 szám 104 l. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1848. folyam és az 1849-ből a febr.—máj. havi 22 szám.)

42. *Képes Ujság.* (Kassa.) Szerk. kiadta, és nyomatta Werfer Károly. Megjelent szombaton 4-rét íven. Ára félévre helyben 6 frt, postán küldve 6 frt 24 kr. p. p. 1848. márcz. 24—decz. 30. = 13—49. sz. mint az „Ábrázolt Folyóirat“ folytatása. (A N. Múzeum könyvtárában csak a 27. szám van meg.)

43. *Kis Követ.* (Kolozsvár.) Szerk. és kiadta Szentháromsági Magyar Lajos. Nyom. a k. egyetemi (így) könyv- és könyomdájában. Megjelent hetenként 8-r. egy íven. Ára fél évre 3 frt. 1848. jan. 2—febr. 6. = 6. szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

44. *Kolozsvári Hetilap.* (Kolozsvár.) A „Mult és Jelen“ melléklapja. Megjelent hetenként 4-r. fél íven és hirdetések közölt 1848. jan.—apr. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

45. *Kolozsvári Hiradó.* (Kolozsvár.) Szerk., kiadta és nyomatta Ocsvai Ferencz. Megjelent hetenként négyszer, ívrét egy íven. Ára fél évre helyben 5 frt 40 kr., postán küldve 6 frt 40 kr. p. p. 1848 jun. 1—nov. 10. = 94 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

46. *Komáromi Értesítő.* (Komárom.) (Szerk. Mack József tüzérőrnagy) segédszerkesztő Rózsafy Mátvás, ki márcz. 12-től a szerkesztést is átvette. Nyomtatták a Szigler testvérek. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íves számokban, márcz. 26—máj. 8-ig, a bombázás alatt, papiros hiánya, a hírek gyér volta és más technikai nehézségek miatt, midőn a városon kívüli mezőn rögtönzött sátorban nyomtatott, negyed íves lapokon jelent meg rendkívüli számokban, végre jul. 6-án megszűnt. Időközben többször egy vagy több napig is szünetelt. Számonként 3 kr. p. p.-ért árultatott. Ezen kis

lap bizarr hírekkel, polemiákkal van tele, de rendkívüli becsesel bír a komáromi mozgalmas és válságos időt illetőleg. 1849. jan. 9—márcz. 14 = (57 szám) márcz. 15. (mely szám aranyos betűkkel nyomtatott) — 19. = 4 szám, márcz. 26—máj. 8. = 26 rendkívüli szám, máj. 10—jul 6. = 27—73 szám 496 lap. (A N. Múzeum könyvtárában van az egyedüli teljes példány.)

47. Komáromi Lapok. (Komárom.) Szerk. Friebeisz István. Nyomtatták a Szigler testvérek. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íven. Számonként 3 krért, a három utolsó szám 5 kr. p. p. árultatott; jul. 22—aug. 31-ig 1 frt 30 kr. p. p. volt előfizetési ára. 1849. jul. 11—okt. 1. = 68 szám 270 lap, aug. 5- és 12-én két rendkívüli száma jelent meg fél illetőleg negyed íven és aug. 18-án melléklet „Szinte tudomásul“ fölirattal negyed íven. Jobban volt szerkesztve mint az előbbeni, tekintélye is nagyobb volt, mert közölt hiteles hadi tudósításokat és Klapkától napi parancsokat, végül itt jelentek meg azon honvéd-tiszti kinevezések, melyek a „Közlöny“-ben már nem közöltethettek. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik a: 3, 4, 5, 8, 14, 37. és 38. szám.)

48. Kossuth Hirlapja. (Budapest.) Szerk. Bajza József. Nyomtatta Kozma Vazul. Megjelent hétfőt kivéve naponként nagy ívrét egy, gyakran másfél íven. Novemberben 5153 példányban küldetett szét. Ára fél évre helyben 8 frt, postán hatszor küldve 10 frt, kevesebbszer 9 frt p. p. 1848. jul. 1—decz. 31. = 157 sz. 682 lap.

49. Közlöny. (Budapest, Debreczen, Budapest, Szeged és Arad.) Szerk. Gyurmán Adolf, 1849 jul. 1-től Emődi Dániel. Nyom. 1848-ban és 1849 jun. 5—jul. 3. Budán az egyetemi, 1849 jan. 14—jul 29. az álladalmi nyomdában. Előfizetőinek száma 1848 végén 3000 volt. Megjelent naponként nagy ívrét egy, gyakran másfél, de olykor fél íven is, 1848-ban Budapesten, 1849 jan. 14—jun. 3. Debreczenben, jun. 5—jul. 3. Budapesten, jul. 4—12-ig szünetelt, jul. 13—jul. 29. Szegeden, jul. 30—aug. 4-ig szünetelt, aug. 5. 10 és 11-én Aradon. Ára fél évre helyben 6 frt 30 kr. postán négyszeri szétküldéssel 7 frt 12 kr. naponként 8 frt, egyes példány 6 kr. p. p. 1848. jun. 8—decz. 31. = 203 szám, szept. 25. és decz. 26. nem jelent meg, azért az ezelőtti számok két íven adattak ki, 988 lap. 1849. jan. 14—aug. 11. = 165 szám. A 8-dik szám kétszer jelent meg, egyiknek száma sokkal kisebb, a lapszámok is mások; a 147. jul. 3. rendkívüli szám csak egy nyilt rendeletet tar-

talmaz Mészáros Lázártól Dembinszkyhez. Ezen kívül Lugoson még egy száma látott napvilágot kefelevonatban, b. Apór Károly állítása szerint meg volt ez Kazinczy Gábor gyűjteményében. 604 és 6 lap. 1848. szept. 28. okt. 7. és 8-ki 110. 119. és 120 számokhoz fél-fél ív 1849. jun. 26. 151. számhoz egy ív melléklet járult.

50. Köz társasági Lapok. (Budapest.) Szerk. Birányi Ákos. Nyomt. Müller Adolf. 30 számnak előfizetési ára 48 kr. volt p. p. Megjelent időhöz nem kötve fontosabb napi hírek közlésével valahányszor ilyenek előfordultak, kis 4-r. fél íven. 1848. okt. 11—nov. = 12 szám 46 lap.

51. Köz ügy véd. (Budapest.) Emberbaráti egyesület-alakító jótékonycélú néplap. Szerk. Jóna Ferencz, kiadták Müller A. és Sütő József. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent kedden és pénteken 4-r. egy íves számokban. Ára negyed évre 2 frt 30 kr. p. p. 1848. máj. 2—19. = 6 szám 50 lap.

52. Magyar Académiái Értesítő. (Budapest.) Szerk. Toldy Ferencz titoknok. Megjelent az akadémiái szünidő kivételével minden hó 10-én egy szám 8-rétben. Nyom. Budán az egyetemi nyomdában. Ára 2 frt p. p. 1848. VIII. évf. jan.—márcz. = 3. szám — 79 lap. A „M. Acad. Értesítő“. „A m. tud. Académia 1848. jan. 10—máj. 8. üléseiről“ címmel a „Társalkodó“. 1848 5—22. számaiban is lenyomatott. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

53. Magyar Gazda. (Budapest.) Mező- és nemzetgazdasági s műipari érdekek közlönye. A m. gazd. egyesület pártfogása alatt szerkeszti és kiadja Török János. Nyom. Beimelnél, apr. 12-től Lukács Lászlónál, máj. 7-től Landerer és Heckenastnál, jul. 6-tól az egyetemi nyomdában. Megjelent hetenként kétszer 4-r. egy íven. Ára fél évre 5 frt p. p. 1848. VIII. évf. jan. 5—jun. 30. = 57 szám 684 hasáb, jul. 6—szept. 21. és decz. 7. = 23 szám 274 hasáb, okt. és nov. hóban szünetelt. 1848. végén szétküldetett belőle a pesti postán 430 példány. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az I. fél év 3, 30, 31, 35, 36, 56. II. fél év 9, 11, 18, 22, és 23. számok.)

54. Magyar Hirlap. (Budapest.) Szerk. Szilágyi Ferencz. Kiadta és nyomatta Kozma Vazul. Megjelent hetenként hatszor ívét egy íven. Ára fél évre helyben 6 frt, vidéken 7 frt 30 kr. p. p. 1849. nov. 15—decz. 30. = 39 szám 160 lap.

55. Magyar Őr. (Budapest.) Katholikus politikai lap. Szerk.

Nagy Pál. Megjelent négyszer. 1849. jan. 29—márcz. közepéig, ekkor betiltatott. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

56. Márczius Tizenötödike. (Budapest.) Szerk. 1848-ban Pálfi Albert, 1849. april 25—jun. 6-ig Gaal József, jun. 7-től ismét Pálfi Albert. Kiadó-tulajdonos Lukács László. Nyom. Beimelnél, jun. 21-től Lukács Lászlónál. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íven apr. 12-től nagyobb alakban. Ára fél évre helyben 5 frt, vidéken 6 frt, egyes szám 3 kr. p. p. 1848. végén 733 példány küldetett szét a pesti postán. 1848. márcz. 19—decz. 30 = 247 szám 992 l. 1849. jan. 2—4. apr. 24—jul. 6. = 67 szám 268 lap.

57. Márczius Tizenötödike. (Debreczen.) Szerk. Pálfi Albert és Csernaton, a 8. számtól Pálfi egyedül. Nyom. a Kolozsvárról ideiglenesen Debreczenbe áttett nyomdában. Megjelent hetenként hatszor kis 4-r. fél íven. Ára febr. 14-től június utóljáig helyben 4 frt, vidéken 5 frt, egyes szám 3 kr. p. p. 1849 első felében 1115 volt az előfizetők száma. 1849. febr. 14—máj. 31 = 1—44. 46—92 szám 360 lap, a 45-ik szám nem jelent meg, apr. 24-től máj. 31-ig két „Márczius Tizenötödike“ járt t. i. Pesten és Debreczenben. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzanak: 1—5, 7, 8, 11—17, 25, 45, 74, 77, 79, 84, 86, 87. és 88. számok.)

58. Miskolczi Értesítő. (Miskolcz.) Szerk. Okruczky Aurel. Nyom. Tóth Lajos. Megjelent hetenként egyszer 4-r. fél íven. 1848. decz. 23-tól míg a táborozás a vidéken tartott, hogy a rendeletek és napi parancsok benne gyorsan közöltessenek, naponként adatott ki. Ára helyben fél évre 30 kr, postán 1 frt 30 kr. p. p. 1848. VIII. évf. jan. 1—decz. 31. = 57 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

59. Mult és Jelen. Erdélyi Hirlap. (Kolozsvár.) Szerk. Szilágyi Ferencz. Nyom. az evang. reform. főiskola betűivel. Megjelent hetenként kétszer kis ívrét egy és fél íven. Ára a „Kolozsvári Hetilap“ és „Hon és Külföld“ melléklapokkal fél évre 6 frt. 1848. VIII. évf. jan. 2—april 11. = 29 szám 174 lap, czimét „Jelen“-re változtatta. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

60. Munkások Ujsága. (Budapest.) Szerk. és kiadta Tánicsics Mihály. Nyom Budán az egyetemi nyomdában, máj. 21-től Tánicsics saját betűivel, jul. 16-tól Kozma Vazulnál, decz. 5-től Lukács és társnál. Megjelent hetenként egyszer 8-r. egy íven, aug. 10-től hetenként kétszer 4-r. fél íven. Ára fél évre 2 frt, egyes

szám 4 kr. p. p. 1848. april 2—szept. 24. = 33 szám 424 lap, szept. 29—decz. 29. = 26 szám 108 lap. Szétküldetett belőle decz. végén 538 példány. (A N. M. könyvtárában igen csonkán van meg.)

61. **Nemzeti Politikai hirlap.** (Budapest.) Szerk. Illucz Oláh János, kiadta Kultsár István özvegye. Nyom. Lukácsnál. Megjelent hetenként négyszer ívrét egy íven mint a „Nemzeti Ujság“ folytatása. Ára fél évre helyben 5 frt, postán kétszer küldve 6 frt 24 kr., négyszer 7 frt 12 kr. 1848. máj. 2—decz. 31. = 199 szám 786 lap. A pesti postán deczember végén szétküldetett belőle 795 példány.

62. **Nemzeti Ujság.** (Budapest.) Liptay Sándor vezetése mellett szerk. Illucz Oláh János. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent hetenként négyszer. Ára fel évre helyben 5 frt, postán kétszer küldve 6 frt 24 kr., négyszer 7 frt 12 kr. 1848. XLII. évf. jan. 2—apr. 30. = 618—687 szám 853—1259 lap; czímét „Nemzeti“-re változtatta. A N. U. volt az első magyar hírlap, mely censura nélkül jelent meg s ekkor pár óra alatt elkelt belőle 800 példány. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

63. **Nemzetőr.** (Budapest.) A „Budapesti Divatlap“ melléklapja. Kiadta és szerk. Vahot Imre, nyom. Eisenfels Rudolf. Megjelent hetenként egyszer 4-r. egy íven. 1848. jul. 5—decz. 21. = 25 szám 400 hasáb. Deczemberben szétküldetett belőle 595 példány. 1849. elején egy száma jelent meg, melyet még eddig nem láttam. (A N. Múzeum könyvtárában ezen utolsó szám nincs meg.)

64. **Nép Barátja.** (Budapest, Debreczen.) Szerk. és kiadta Vas Gereben (Radákovics József) szerkesztőtárs Arany János 1849. márcz. 9-ig. Nyomt. Beimel József, 1848. jul. 4-től Kozma Vazul. 1849. jan. 16—apr. 28-ig Debreczenben a város nyomdájában, máj. 6—jun. 30. nyomt. Kozma Vazul, kiadta Magyar Mihály. Megjelent hetenként kis 4-r. egy íven. Ára egész évre 7 frt 30 kr. bankóban, juniustól decz. végeig öt ezüst huszas. 1849-ben fél évre 5 bankó forint. 1848. jun. 4—decz. 24. = 30 szám 484 hasáb. 1849. jan. 16—jun. 30. = 24 szám 384 hasáb. 1848 végén a pesti postán szétküldetett belőle 2710 példány. (A N. Múzeum könyvtárában az 1849-ki folyamból hiányzik az 1, 4, 5. és 22. szám.)

65. **Nép-Elem.** (Budapest.) Kiadták és szerkesztették Madarász László és Madarász József, jul. 8-tól szerkesztőtársak lettek Mérei Mór és Rosty Zsigmond, utóbbi jul. 28-ig; a lap czímét ekkor

„Népelem Radicallap“-ra változtatta. Nyomt. Lukács László. Megjelent hetenként hatszor ívrét egy íven. Ára fél évre 6 frt, vidékre hatszor küldve 8 frt, kevesebbszer 7 frt 12 kr., egyes szám 4 kr. p. p. 1848. jul. 1—szept. 23. = 71 szám 288 lap. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az első 12 szám.)

66. Nevelési Emléklapok. (Budapest.) Folytatva szerk. és kiadta dr. Tavasi Lajos. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent 1848-ban az 5-ik és 6-ik füzet, husvét első napján és szeptember végén. 8-r. XIV, 208; XVI, 120 lap. Egyes füzet ára 50 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik a 6. füzet.)

67. Orvosi Tá.r. (Budapest.) A budapesti orvosegylet közös munkálatával szerk. és kiadták Bugát Pál és Flór Ferencz. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent hetenként egyszer 8-r. egy íven, Ára fél évre helyben 3 frt, postán 4 frt 24 kr. p. p. 1848. IV. folyamát jan. 1—jun. 25. = 26 szám 415 lap, jul. 2—decz. = 25 szám. X, 406 lap. Az év végén szétküldetett belőle a pesti postán 170 példány.

68. Öreg ABC vén emberek számára. (Győr.) Irta Vas Gereben. Nyom. Győrött. Megjelent 1848. márcz. és ápril hónapokban négy szám kis 4-r. egy íven. Győr megye 5000 példányt rendelt meg belőle. (A N. Múzeum könyvtárában csak az első szám van meg.)

69. Pénzügyi Levelek. (Budapest.) Megjelent belőle 1848. jun.—szept. hónapokban négy levél Landerer és Heckenastnál 8-r. 38 és 94 l. Ára 18 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

70. Pesti Divatlap. (Budapest.) Kiadta és szerk. Vahot Imre. Nyom. Budán az egyetem betűivel. Megjelent hetenként egyszer 8-r. íven, márcz. 19, 21. és 26-án fél íven. Ára félévre helyben 5 frt, postán 6 frt p. p. 1848. jan. 1—jun. 25. = 28 szám 788 lap. A második félévben címét „Budapesti Divatlap“-ra változtatta.

71. Pesti Hírlap. (Budapest.) Kiadta Landerer Lajos. Szerk. Csengery Antal, ki 1848. máj. 16-tól b. Kemény Zsigmondal együtt szerkeszté a lapot az év végeig. 1849. jan. 3. Jókai Mór mint fő- és Szilágyi Sándor mint segédszerkesztő van megnevezve a lapon, jan. 23-án betiltatott; apr. 24-én esti 6 óraker ismét megjelent, az első lap, mely ekkor fehér alapon zöld és veres nyomással Pest népéhez szabad hangon szólt; apr. 25-én Obernyik vette át

Szilágyi Sándortól a lapot, míg a tulajdonképeni szerkesztő Jókai Mór megérkezett, ki máj. 1-től jul. 8-ig szerkesztette. Nyomatott Landerer és Heckenastnál. Megjelent 1848 elején hetenként négyszer ívrét másfél íven, márcz. 17-től hétfőt kivéve naponként egy íven. Ára félévre helyben 5 frt, postán hetenként kétszer küldve 6 frt 24 kr., négyszer 7 frt 12 kr., jul. 1-től helyben 6 frt 30 kr., postán hatszor küldve 8 frt, négyszer 7 frt 12 kr. 1848. jan. 2—márcz. 17. = 1011—1054 sz., márcz. 18—decz. 31. = 2—253 sz., 1849. jan. 3—23. = 254—370 szám 60 lap. apr. 24—jul. 8. = 271—333 szám, 218 lap. 1848 első felében 5000 előfizetője volt, decz. végén 2554 példány küldetett szét a pesti postán.

72. *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap.* (Budapest.) Szerk. és kiadták Székács József és Török Pál. Nyomt. Landerer és Heckenast. Megjelent minden vasárnapon 4-r. két íven. Ára félévre helyben 3 frt 40 kr., postán 5 frt. 1848. VII. évf. jan. 2—decz. 31. = 79 szám 1690 hasáb. Az év végén szétküldetett belőle a pesti postán 316 példány. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

73. *Radical lap.* (Budapest.) Szerk. Mérei Mór, kiadó és szerkesztőtárs volt Rosti Zsigmond. Nyomt. Landerer és Heckenast. Megjelent hetenként hatszor ívrét egy íven. A pesti postán szétküldetett belőle 255 példány. Ára félévre 6 frt, egy óra 1 frt 20 kr. egyes szám 3 kr. p. p. 1848. jun. 1—jul. 16 = 37 szám 148 l. Az utolsó szám hibásan van jul. 15-el jelezve 16 helyett. A „Nép-elem“-mel egybe olvadt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg a 32. szám.)

74. *Reform.* (Budapest.) Szerkesztők Nádaskai és Zerffi, kiadó-tulajdonos Emich Gusztáv. Nyom. a m. kir. egyetemi nyomdában Budán. Megjelent hetenként kétszer 4-r. egy íven, juliustól hétfőt kivéve mindennap fél íven. Ára fél évre helyben 5 frt, vidéken 6 frt, 1848. apr. 6—jun. 26. = 25 szám 202 lap és mutatvány-szám jun 4-ről jul. 1—aug 6. = 32 rendes és mutatvány szám 162 lap.

75. *Religio.* (Budapest.) Kath. politica-egyházi és irodalmi lap. Szerk. és kiadta Dánielik János. Nyomt. Lukács és társa. Megjelent hetenként háromszor 4-r. egy íven. Ára szept. 27-től decz. végeig helyben 2 frt 30 kr., vidéken 3 frt p. p. 1849. szept. 27—decz. 30. = 40 szám 348 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg az első 9 szám.)

76. *Religio és Nevelés.* Kath. egyházi folyóirat. (Budapest.) Szerk. és kiadta Somogyi Károly, július 2-tól Danielik János szerkesztette, nyomtatta Lukács és társa. Megjelent hetenként kétszer. „Egyházi Literaturai lap“ egyszer 4-r. egy íven; jul. 2-tól a főlap háromszor jelent meg, a melléklap megszűnván. Ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt. 1848. jan. 2—jun. 29. = 51 sz. 468 l. jul. 2—decz. 31. = 78 szám 616 l. 1849. jan. 2—apr. 22. = 40 szám 320 l.

77. *Republica.* (Budapest.) Szerk. Erdélyi János. Nyomt. és kiadta Lukács László. Megjelent hetenként hatszor nagy ívrét egy íven. Ára félévre helyben 8 frt, postán 9 frt 12 kr., egyes szám 6 kr. p. p. 1849. jun. 17—jul. 9. = 18 szám. 70 l.

78. *Szabadság.* Politikai hírlap. (Kolozsvár.) Szerk. Krizbay Miklós. Kiadta és nyomt. Tilts János. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél íven. Ára aug.—octoberre helyben 4 frt, postán 3 frt 60 kr. p. p., egyes szám 6 kr. váltóban. 1849. aug. 1—14. = 12 szám 48 l.

79. *Szabadság, Egyenlőség, Testvériség.* (Budapest.) Szerk. és kiadta Kocsis Imre. Nyomt. Kozma Vazul. Megjelent mindennap 4-r. fél íven. Egyes példány ára 3 kr. p. p. 1849. apr. 24—27. = 3 sz. 12 lap. (A N. Múz. könyvtárában nincs meg.)

80. *Szegedi Hírlap.* (Szeged.) Szerk. Havi és Szabó Mihály, kiadó-tulajd. Tóth Mihály. Nyomt. Grün János. Megjelent hetenként kétszer, szerdán és szombaton ívrét fél íven, jun.-tól 4-rét alakú fél íven. Ára félévre helyben 2 frt 30 kr., postán küldve 3 frt. 1849. máj. 1—jul. 27. = 33 szám. (A N. Múzeum könyvtárában csak az 1, 2, 16, 17, 30. és 31. szám van meg.)

81. *Székely Hirmondó* (Kézdi-Vásárhely.) Szerk. Fogarasi János. Nyom. Bem József által a városnak, hős magaviseletért, ajándékozott táborig nyomdán Kézdi-Vásárhelyt. Megjelent hetenként kétszer kis 4-r. fél íven. Ára fél évre 2 frt ezüstben. 1849. jun. 7—17. = 4 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

82. *Társalkodó.* (Budapest.) Szerk. Helmezy Mihály. Nyomt. Trattner-Károlyi. Megjelent 4-r. egy ives heti számokban mint a „Nemzeti Ujság“ melléklapja. 1848. XVII. évf. jan. 6—jun. 30. = 26 szám 203 lap. (A N. M. könyvtárában nincs meg.)

83. *Természetbarát.* (Kolozsvár.) Szerk. Berde Áron. Nyomt. a k. főtanoda betűivel. Megjelent hetenként kis 4-rét egy

íven. Ára fél évre 3 frt 12 kr. p. p. 1848. III. évf. jan. 1—jun. 29. = 26 szám 414 hasáb. A második félévben „Ipar és Természetbarát“ czimet vett fel. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

84. Tiszavidéki Ujság. (Szeged.) Szerk. és kiadta Molnár Pál. Nyomt. Grün János. Megjelent szerdán és szombaton 4-r. fél íven. Ára fél évre 2 frt 20 kr. 1849. jan. 1—márcz. 29. = 26 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

85. Vasárnapi Ujság. Köszhasznu ismeretek terjesztésére. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadta Brassai Samu. Nyom. az ev. ref. főiskola betűivel. Megjelent vasárnap kis 4-r. egy íven. 1848. XV. évf. jan. 2—jun. 10. = 710—733 számok, 434 hasáb. Uj folyam, jul. 2—nov. 9. = 38 szám 308 hasáb. Az uj folyam kissé nagyobb 4-r. papiron csinosabb kiállítással hetenként kétszer jelent meg. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

A fentebbi lapokról, rövid átnézetben, szakszerűleg beosztva következő kimutatást adhatunk:

Politikai napilapok:

1. Budapesti Híradó. 1848. jan. 1—jul. 15. 723—888 sz.
2. Esti lapok. (Debreczen, Budapest.) 1849. febr. 22—jul. 7. = 83 és 26 sz.
3. Esti lapok. (Ludasy-féle.) 1849. apr. 30—máj. 8. = 8 sz.
4. Figyelmező. (Budapest, Pozsony.) 1848. jul. 19—decz. 27. 1849. jan. 21—apr. 21., jul. 2—aug. 1., nov. 13—decz. 30. = 70 és 142 sz.
5. Forradalom. (Szerk. Hatvani Imre és Magos Ernő.) 1848. decz. 29. = 1 sz.
6. Forradalom. (Szerk. Erdélyi Arthur.) 1849. jul. 10. és 11. = 2 sz.
7. Futár. 1849. jul. 1. = 1 sz.
8. Honvéd. (Kolozsvár.) 1848. decz. 28—1849. aug. 14. = 197 sz.
9. Jövő. 1848. decz. 1—28. = 23 sz.
10. Komáromi Értesítő. 1849. jan. 9—jul. 6. = 57, 4 és 73 sz.
11. Komáromi Lapok. 1849. jul. 11—okt. 1. = 68 szám.
12. Kossuth Hírlapja. 1843. jul. 1—decz. 31. = 157 sz.

13. Közlöny. 1848. jun. 8—decz. 31. 1849. jan. 14—aug. 11. = 203 és 165 sz.
14. Magyar Hirlap. 1849. nov. 15—decz. 30. = 39 sz.
15. Márczius Tizenötödike. (Budapest.) 1848. márcz. 19—decz. 30. 1849. jan. 2—4. apr. 24—jul. 6. = 247 és 67 sz.
16. Márczius Tizenötödike. (Debreczen.) 1849. febr. 14—máj. 31. = 1—44 46—92 sz.
17. Nép-Elem. 1848. jul. 1—szept. 23. = 71 sz.
18. Pesti Hirlap. 1848. jan. 2—decz. 31. 1849. jan. 3—23., apr. 24—jul. 8. = 1011—1054 és 2—333 sz.
19. Radicallap. 1848. jun. 1—jul. 16. = 37 sz.
20. Republica. 1849. jun. 17—jul. 9. = 18 sz.
21. Szabadság. (Kolozsvár.) 1849. aug. 1—14. = 12 sz.
22. Szabadság, Egyenlőség, Testvériség. 1849. apr. 24—27 == 3 szám.

Politikai hetilapok:

1. Alföldi Hirlap. (Debreczen.) 1848. jul. 2—decz. 31. 1849. jan. 3—jun. 28. = 53 és 67 sz.
2. Arad. 1848. jul. 1—decz.
3. Brassói Lap. 1849. apr. 16—jun. 18. = 19 sz.
4. Brassói Magyar Ujság. 1848 vagy 49-ben.
5. Debreczeni Lapok. 1849. febr. 27—apr. 4. = 9 sz.
6. Ellenőr. (Kolozsvár.) 1848. május 2—nov. 14. = 111 sz.
7. Erdélyi Hiradó. (Kolozsvár.) 1848. jan. 1—máj. 30. = 314—374 sz.
8. Hadi Lap. (Csik-Szereda.) 1849. máj. 28—jun. 25. = 6 sz.
9. Jelen. (Kolozsvár.) 1848. apr. 14—máj. 9. = 30—37 sz.
10. Jelenkor. 1848. jan. 2—jun. 29. = 76 sz.
11. Kolozsvári Hiradó. 1848. jun. 1—nov. 10. = 94 sz.
12. Köztársasági Lapok. 1848. okt. 11—nov. = 12 sz.
13. Magyar Őr. 1849. jan. 26—márcz.
14. Mult és Jelen. (Kolozsvár.) 1848. jan. 2—april 11. = 29 szám.
15. Munkások Ujsága. 1848. apr. 2—decz. 29. = 33 és 26 sz.
16. Nemzeti. 1848. máj. 2—decz. 31. = 199 sz.
17. Nemzeti Ujság. 1848. jan. 2—apr. 30. = 618—687 sz.
18. Nép barátja. (Budapest, Debreczen.) 1848. jun 4—decz. 24. 1849. jan. 16—jun. 30. = 30 és 24 sz.

19. Reform. 1848. apr. 6—aug. 6. = 25 és 36 sz.
20. Szegedi Hirlap. 1849. május 1—jun. 27. = 33 sz.
21. Székely Hirmondó (Kézdi-Vásárhely.) 1849. jun. 7—17.
= 4 sz.
22. Tiszavidéki Ujság. (Szeged.) 1849. jan. 1—márcz. 29. =
26 szám.

Szépirodalmi lapok:

1. Budapesti Divatlap. 1848. jul. 5—decz. 24. = 25 sz.
2. Életképek. 1848. jan. 2—decz. 31. = 28 és 28 sz.
3. Honderű. 1848. jan. 8—apr. 2. = 13 sz.
4. Hölgyfutár. 1849. nov. 5—decz. 31. = 39 sz.
5. Kis Követ. (Kolozsvár.) 1848. jan. 2—febr. 6. = 6 sz.
6. Pesti Divatlap 1848. jan. 1—jun. 25. = 28 sz.

Humorisztikus lap:

- Charivari. 1848. jun. 15. jul. 1—szept. 21. = 25 rendes és
1 mutatóv. szám.

Egyházi és iskolai lapok:

1. Egyházi Literaturai Lap. 1848. január 2—junius 25. =
20 szám.
2. Kathol. Iskolai Lap. 1849. jan. 2—jun. 26. = 24 sz.
3. Kathol. Néplap. 1848. jul. 6—decz. 27. 1849. febr. 1—máj.
31. = 26 és 22 sz.
4. Protestans Egyházi és Iskolai Lap. 1848. jan. 2—decz. 31.
= 79 sz.
5. Religio. 1849. sept. 27—decz. 30. = 40 sz.
6. Religio és Nevelés. 1848. jan. 2—decz. 31. 1849. jan. 2—
apr. 22. = 51, 78 és 40.

Szaklapok.

1. Csiki Gyutacs. (Csik-Szereda) 1849. jun. = 3 sz.
2. Gazdasági Lapok. 1849. jan. 1—jul. 1. = 26 sz.
3. Gyógyszerészi Hirlap. 1848. aug. 25—nov. 15. = 7 sz.
4. Hetilap. 1848. jan. 4—apr. 28. = 33 sz.
5. Ipar és Természetbarát. (Kolozsvár.) 1848. július 2—nov. 9.
= 38 sz.
6. Közügyvéd. 1848. május 2—19. = 6 sz.

7. Magyar Gazda. 1848. jan. 5—sept. 21. és decz. 7. = 57 és 23 sz.
8. Nemzetőr. 1848. jul. 5—decz. 21. = 25 sz.
9. Orvosi Tár. 1848. jan. 1—decz. = 26 és 25 sz.
10. Természetbarát. (Kolozsvár.) 1848. január 1—június 29. = 26 sz.

Vegyes tartalmú lapok:

1. Ábrázolt Folyóirat. (Kassa.) 1848. jan. 1—márcz. 20. = 12 szám.
2. Aradi Hirdető. 1848. jan. 1—1849. jun. 30. = 33 és 26 sz.
3. Debreczen-Nagyváradai Értesítő. (Debreczen.) 1848. jan. 2—1849. decz. 30. = 57, 56 rendes és 8 rendk. szám.
4. Hazánk. (Győr.) 1848. jan. 1—aug. 10. = 155—230 és 18 szám.
5. Hon és Külföld. (Kolozsvár.) 1848. jan. 2—május 9. = 37 szám.
6. Képes Ujság. (Kassa.) 1848. márcz. 24—deczember 30 = 13—49 sz.
7. Kolozsvári Hetilap. 1848. jan.—apr.
8. Miskolci Értesítő. 1848. jan. 1—decz. 31 1849. = 57 és néhány szám.
9. Társalkodó. 1848. jan. 6—jun. 30. = 26 sz.
10. Vasárnapi Ujság. (Kolozsvár.) 1848. jan. 2—okt. 26. = 709—734 és 34 sz.

Folyóiratok:

1. Alföldi Csaták. (Szeged.) 1848.
2. Ausztriai Kormánylap. 1849. nov. 1—decz. 31. = 10 sz.
3. Erdélyi Protestans Egyházi Beszédek Tára. 1848. = 2 (utolsó) füzet.
4. Forradalom. (Táncsics-féle.) 1849. jun. = 4 ív.
5. Honi Irodalmi Hirdető. 1848. jan.—decz. = 12 sz.
6. Magyar Académiai Értesítő. 1848. jan.—márcz. = 3 sz.
7. Nevelési Emléklapok. 1848. = 6. és 7. füz.
8. Öreg ABC vén emberek számára. (Győr.) 1848. márcz.—apr. = 4 sz.
9. Pénzügyi Levelek. 1848. jun.—szept. = 4 levél.

A márcziusi napok előtt megjelent magyar nyelven: politikai hetilap 6, szépirodalmi 4, egyházi és iskolai lap 3, szaklap 4, vegyes tartalmú 9, folyóirat 4; összesen 30. — 1848. júniusban: politikai napilap 6, politikai hetilap 8, szépirodalmi 2, egyházi 3, szaklap 4, vegyes 7, folyóirat 2; összesen 32. — 1848. decemberben; politikai napilap 8, hetilap 6, szépirodalmi 1, egyházi 3, szaklap 3, vegyes 4, folyóirat; 1 összesen 26. — 1849. márcziusban: politikai napilap 6, politikai hetilap 5, egyházi 2, szaklap 1, vegyes 2; összesen 16. — 1849. július 11-én megszűnt az egyetlen magyar lap Budapesten a „Forradalom“, ez időtől fogva szept. 27-ig, midőn a „Religio“ megjelent, nem volt magyar lap a fővárosban; aug 14-ke után, midőn a „Honvéd“ is megszűnt, a „Komáromi Lapok“ és a „Debreczen-Nagyváradai Értesítő“ járt; a magyar korona területén; okt. 1. után az utóbbi és a „Religio“ járt, mígnem nov. 13-án a „Figyelmező“, 15-én a „Magyar Hirlap“ és „Hölgyfutár“ keletkezett s volt ekkor öt lapunk.

Legújabbán a kolozsvári „Hölgyfutár“-ban olvastam, hogy a Székelyföldön a szabadságharc alatt „Brassói Magyar Ujság“ cím alatt is jelent volna meg hirlap, melyet Köpe János szerkesztett, vajjon megjelent-e és mely időközben, nem tudom, mert eddig biztos adataim nincsenek róla.

Végül meg kell jegyeznem, hogy több lapnak programját közölvén a hirlapok, azokat nem egyszer mint megjelent lapokat emlegették, de eddig tudtommal egy számuk se került napfényre, ilyenek: 1848. júliusban a „Törvényhozási és Törvénykezési Lapok“. (meg). 1849. júliusban a „Budapesti Divatlap“, „Nővilág“ és „Való“.

1848- és 49-ben megjelent összesen a „Brassói Magyar Ujság“-gal együtt 14 városban 86 hirlap és folyóirat.

(A német és egyéb nyelveken megjelent hirlapokról, a jövő számban.)

A magyar irodalom 1877-ben.

Második közlemény.

Összeállítja: **Tipray Tivadar.**

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1877-iki évszámmal vannak jelezve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.)

- Acta reg. scient. universitatis Claudiopolitanae anni 1876—77. Fasc. I. Két Beszéd, melyek a kolozsvári kir. tudomány-egyetem 1876—77. tanév Rectora és tanácsának beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából 1876. sept. 10-én tartattak. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 57 l.)**
- Akadémia, a m. t., évkönyvei. XV. kötet. 1. darab. A m. t. Akadémia 1876. jun. 11-én tartott 36. közgyűlésének tárgyai. (Akadémia. 4-r. 59 l. ára 80 kr.)**
- Áldor Imre. Az első magyar király. (Történelmi könyvtár. 31. füz. Franklin-társ. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)**
- Áldor Imre. Lengyelország végnapjai. (Tört. könyvtár. 32. füzet. Franklin-társ. 8-r. 110 l. ára 40 kr.)**
- Áldor Imre. Orániai Vilmos vagy Istenért és hazáért! (Tört. könyvtár. 33. füz. Franklin-t. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)**
- Államok, az európai, véderői. III. füz. (Honvédkönyvtár. XIII. havi füzet. XII. köt. F. Rásztokai Kobilicz Lajos. 8-r. 129—192 l.)**
- Apollonius Rhodius. Arany-gyapjas vitézek vagy Argonauticon. Ford. Szabó István. („Hunyadi Mátyás“ irod. intézet. 8-r. XXII, 154 l.)**
- Archivum Rákócziánum. (Lásd II. Rákóczi Ferencz levéltára. I. osztály. V. köt.)**
- Ballagi Károly. Földrajz a népiskolák számára. I. évfolyam. A népiskola III. osztályának tananyaga. (Franklin-t. 8-r. 45 l. ára 20 kr.)**
- Ballagi Károly. Földrajz a népiskolák számára. II. évf. a népiskola IV. osztályának tananyaga. (Franklin-t. 8-r. 96 l. ára 40 kr.)**
- Ballagi Károly. Földrajz a népiskolák számára. III. évf. a népiskola V. osztályának tananyaga. (Franklin-t. 8-r. 55 l. ára 25 kr.)**

- Ballagi Károly.** Vezérkönyv a földrajz tanításában, tanítók számára. (Franklin-t. 8-r. 56 l. ára 40 kr.)
- Balló Mátvás.** A vegytan alapelvei a középiskolák felső osztályai számára. 60 fametsz. ábrával és 1 színes táblával. 2. telj. átdolg. kiadás. (Franklin-társ. n. 8-r. XVI, 288 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Balogh Ferencz.** Tájékoztató pontok a Theologia terén. A magyar protestáns modernismus és haladó orthodoxia szembeállítására. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 27 l. ára füzve 25 kr.)
- Bánhegyi István és Emericzy Géza.** Népiskolai tankönyv olvasmányokkal, a magyar honi népiskolák mindennapi és ismétlő iskolái számára. 4. jav. és bőv. kiadás. (Franklin-társ. 8-r. 240 l. ára 50 kr. kötve 60 kr.)
- Barna Ignác.** A Rómaiak satirájáról és satira-íróikról. (Értekez. a Nyelv- és Széptudom. köréből. VI. köt. 3 sz. Akadémia. 8-r. 36 l. ára 20 kr.)
- Bartsch Samu.** A sodró-állatkák és Magyarországon megfigyelt fajaik. (Természettudományi társ. 4-r. IX, 51 l. 4 könyvmaté táblával.)
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zalamegye történetéhez. III. köt. II. III. IV. füz. (N.-Kanizsa. Szerző. 8-r. 65—128, 129—192, 193—256 l. Egy-egy füzet ára 50 kr.)
- K.-Beniczky Irma.** A nők apró kötetmei s ezek fontossága az életben. (Közhasznú családi könyvtár. 17. füzet. Franklin-társulat. 8-r. 112 l. Egy füzet ára 40 kr.)
- K.-Beniczky Irma.** Babonaság a salonban. (Közhasznú családi könyvtár. 18. füz. Franklin-t. 8-r. 112 l. Egy füzet ára 40 kr.)
- Beöthy Zsolt.** A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése. I. köt. A legregibb időktől Kisfaludy Károlyig. A középiskolák VI. VII. VIII. oszt. számára. (Athenaeum. 8-r. VI, 320 l.)
- Berecsényi Miklós,** székesi gróf, főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez 1704—1712. Az eredeti kéziratokból a titkos jegyek fölfejtésével közli Thaly Kálmán. II. köt. 1706—1708. (II. Rákóczi Ferencz levéltára. I. osztály. V. köt.)
- Brassai Sámuel.** Logikai tanulmányok. (Értekez. a bölcsészeti tudom. köréből. II. köt. 5. szám. Akadémia. 8-r. 27 l. ára 20 kr.)
- Brück H.** Egyháztörténelem. IV. rész. (A külföldi kath. theol. irodalom tárháza. I. évf. V. köt. Tettyey F. 8-r. 480—640 l. ára 1 frt.)
- Brühl Gusztáv.** A gályarab, vagy a velencei rémes éj. Történeti regény. Ford. Ásványi Ferencz. I. köt. (Mehner Vilmos. 8-r. 691 l.)
- Buzogány Áron.** A székely művelődési és közgazdasági egyesület első évkönyve 1876-ra. (Kocsi Sándor nyomdája. 85 l. ára 40 kr.)
- Cherbuliez Victor.** A különc. Regény két kötetben. Ford. Augustus. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 1—176, 177—383 l. ára a két kötetnek 1 frt 80 kr.)
- Concha Győző.** A közigazgatási bíráskodás az alkotmányosság és az egyéni joghoz való viszonyában. (Athenaeum. 8-r. 123 l. ára 1 frt.)
- Cortambert Richárd.** A tenger fenekén. Regény. Franciaából. (Athenaeum. 8-r. 130 l.)
- Csarnok,** Szépirodalmi. X. évfolyam. 1—3. . . . füzet. Szerk. Friebeisz Ferencz. (L. Montépin.)

- Csesznák Benő.** Az Uchatius-ágyúk leírása és hatása a külföldi ágyúkkal összehasonlítva. (Grill Károly. n. 8-r. 84 l. s VII tábla, ára 1 frt 50 kr.)
- Csiky (Csernátoni) Lajos.** A skót szabad egyház ismertetése. Egyháztanulmány. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 55 l. ára 35 kr.)
- Czuczor népies költeményei.** (Olesó könyvtár. 33. sz. Franklin-társ. 16-r. VIII, 111 l. ára 30 kr.)
- Dallos Gyula.** Kis török tolmács. Magántanulásra és keleti utazók számára. I. rész: alaktan. (Lampel R. k. 8-r. II, 1—48 l. ára 80 kr.)
- Darmay Viktor.** Újabb költemények. (Sárospatak. Steinfeld Béla nyomdája. 310 l. ára 2 frt.)
- Dell' Adami Rezső.** Az anyagi magyar magánjog codifikációja. I. (Külön lenyomat a „Magyar Themis“-ből. Athenaeum. 8-r. 324 l.)
- Dickens Károly.** Copperfield Dávid személyes élettörténete, kalandjai, tapasztalatai és észrevételei, melyeket semmiképen nem szánt a nyilvánosság elé. Regény 5 kötetben. Angolból ford. Zichy Camilla. (Franklin-társ. 16-r. IV, 311; II, 328; II, 327; II, 323 és II, 283 l. ára 5 frt.)
- Dobránszky Péter.** Deák Ferencz. Kor- és jellemrajz. (Tetty F. és társa. n. 8-r. 65 l. ára 50 kr.)
- Dobsina bányaváros rendezett tanácsának szervezete az 1871. XVIII. t. cz. alapján.** Organisation etc. (Athenaeum. 8-r. 99 l.)
- Döntvények gyűjteménye.** A m. kir. Curia semmtípusú és legfőbb ítélőszéki osztályainak az 1876. évben hozott elvi jelentőségű határozatai. Szerkeszti: többek közreműködésével Fayer László. Új folyam. II. köt. (Athenaeum. 8-r. XVI, 208 l. ára 1 frt.)
- Edwards.** Léa a divathölgy. Angol regény. 2 kötetben. (Athenaeum. 8-r. 286, 299 l. ára a két kötetnek 2 frt 40 kr.)
- Ercsey Ernő.** A Budapest fővárosi sz. Rókushoz címzett polgári közkórház Kovács Sebestyén Endre főorvos vezetése alatt álló I. sebészi osztályának működése 1874, 1875. és 1876. évben. 8 fametsz. ábrával. (Tetty F. s társa. 8-r. VIII, 156 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Erődi Béla.** Gyakorlati török nyelvtan. Rövid vezérfonal a török társalgó nyelvnek 36 leczkében tanító segélye nélküli elsajátítására. Ahn F. módszere szerint. (Tetty F. s társa. 8-r. 1—4 ív, ára 1 frt.)
- Értekezések a bölcsészeti tudományok köréből.** Szerk. Fraknoi Vilmos. II. köt. 5. sz. (L. Brassai Sámuel.)
- Értekezések a matematikai tudományok köréből.** V. köt. 1—3. sz. Szerk. Szabó József. (L. Kondor Gusztáv, Kenessey Albert, Holitsy Pál.)
- Értekezések a nyelv- és széptudom. köréből.** Szerk. Gyulai Pál. VI. köt. 3—5. sz. (L. Barna Ignác, Goldziher Ignác, Szász Károly.)
- Értekezések a társadalmi tudom. köréből.** Szerk. Fraknoi Vilmos. IV. köt. 6. 7. szám. (L. Jakab Elek, Zlinszky Imre.)
- Értekezések a természettudományok köréből.** VII. köt. 1. szám. Szerk. Szabó József. (L. Schenzl G.)
- Értekezések a történelmi tudom. köréből.** Szerk. Fraknoi Vilmos. VI. köt. 6—9. szám. (L. Wenzel Gusztáv, Ortway Tivadár, Ipolyi Arnold, Pesty Frigyes)

- Eynaud Albert.** Ferizáde dala. Beszély. Francz. ford. Huszár Imre. (Olesó könyvtár. 32. sz. Franklin-t. 16-r. 57 l. ára 20 kr.)
- Földes József és Demeter Róbert.** Emlék. A legszebb magyar dalok válogatott gyűjteménye. I. füzet. 150 dal hangjegyezve. (Bucsánszky nyomdája. 8-r. 146 l. Egy füzet ára 1 frt 50 kr.)
- Fraknoi Vilmos.** Vázlatok Magyarország műveltségi állapotairól. (Athenaeum. 8-r. 58 l. ára 60 kr.)
- Fuchs János.** A természettan elemei. A népiskolák felsőbb osztályainak használatára. 3. jav. kiadás. 66 ábrával. (Laufer. 8-r. 53 l.)
- Führer Ignác.** A magyarok története rövid előadásban. XI. jav. kiadás. (Aigner. 8-r. 38 l.)
- Gajdács Pál.** Kedves az Isten hajléka! — Egyházi beszéd, a szarvasi ág. hitv. ev. templom felszentelésének 88. emlékűnnepén 1876. dec. 10-én. (Athenaeum 8-r. 13 l. ára 20 kr.)
- Gáspár Ignác.** Rövid háztartástan felsőbb leányiskolák és nőtanító-képezdek számára. 2. jav. kiadás. (Lampel R. 8-r. 98 l.)
- Gauthier Théophile.** A lélekesere. Regény. Francziából ford. Szekula Gyula. (Olesó könyvtár. 29. sz. Franklin-t. 16-r. 124 l. ára 30 kr.)
- Goldziher Ignác.** A spanyolországi Arabok helye az Iszlám fejlődése történetében összehasonlítva a keleti arabokéval. (Értek. a nyelvtudom. köréből. VI. köt. 4. sz. Akadémia. 8-r. 80 l. ára 50 kr.)
- Gonzalés E.** Richelieu és Anna királyné. Tört. regény XIII. Lajos korából. Francziából ford. Mártonffy Fr. 2 köt. (Pfeifer Ferd. k. 8-r. 190 és 192 l. ára 2 frt.)
- Grotius.** Tétéles nemzetközi jog. Kérdések és feleletekben. (Jogi ismétlő könyvek gyűjteménye. IV. Kiadja Eggenberger. 8-r. 81 l.)
- György Endre.** Keletre magyar. Magyarország közgazdasági érdekei és teendői kelet felé. A nemzetgazdasági egyesület által a Korizimics-Weisz díjjal koszorúzott pályamű. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 159 l. ára 2 frt.)
- Hatala Péter.** Arab nyelvtan. Olvasmányokkal és szótárral, tekintettel a főbb sémi nyelvegakra és az élő nyelvre. (Egyetemi nyomda. 8 r. VIII, 150 l.)
- Heitzmann K. és I.** A sebészi kór- és gyógytan alapvonalai. A legújabb kiadás után magyarra ford. Id. Purjesz Zsigmond. II. füz. (Eggenberger. 8-r. XI, 221—535 l. 91 fametszettel.)
- Heller Ágost.** A kir. magy. természettudom. társulat könyveinek czinjegyzéke. (Társulat. 8-r. VIII, 330 l. Ára 1 frt 20 kr.)
- Herczegh Mihály.** A telekkönyvi rendtartás Magyarországon és Erdélyben. Az ezt módosító és kiegészítő törvényekkel, felsőbb rendeletekkel, iromány-példákkal és egy függelékkel, mely a m. kir. Curia 1861—1876. évi telekkönyvi döntvényeit tartalmazza a telekkönyvi rendtartás szakaszai szerint. 2. kiadás. (Eggenberger. 8-r. VIII, 344 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Hermann Ottó.** A phylloxera ügye, tekintettel a Pancsován végrehajtott irtásokra. A magyar képviselőház pénzügyi bizottságának 1877. évi márcz. 15-én tartott ülésében előadta —. (Franklin-t. nyomdája. 8-r. 12 l.)

- Holitsy Pál.** Csillag-észlelés a kelet-nyugot vonalban. (Értek. a mathem. tudom. köréből. V. köt. 3. sz. Akadémia. 8-r. 58 l. ára 30 kr.)
- Honvédkönyvtár.** XIII. havi füzet. XII. kötet. (Lásd: Államok, az európai, véderői.)
- Huszár Károly.** Történetekkel és magyar közmondásokkal felvilágosított egyházi beszédek minden vasár- és ünnepnapra. V. évi folyam. (Bagó Márton és fia nyomdája. 8-r. 445 l.)
- Illyés Bálint.** Költemények. (Franklin-társulat. 12-edr. VIII, 236 lap, ára 1 frt 60 kr.)
- Illyés Dezső.** A puffancs. Eredeti bohózat egy felvonásban. (Aigner. 8-r. 48 l. ára 25 kr.)
- Illyés Dezső.** Fővárosunk végleges szabályozása, tekintettel a Dunaszabályozásra és az állandó világkiállítás eszméjére. Függelékül: két legújabb nemzeti kérdés. Blána Szilárd művének tekintetbevételével. (Aigner. 8-r. 69 lap, 6 színezett ábrával, Magyarország és a végleges szabályozás (színezett) térképével, ára 1 frt 80 kr.)
- Ipolyi Arnold.** Emlékbeszéd Czinár Mór felett. (Értek. a történelmi tudom. köréből. VI. köt. 8. szám. Akadémia. 8-r. 50 l. ára 20 kr.)
- Irodalom,** a külföldi kath. theologiai, tárháza. I. évf. V. köt. (L. Brück H.)
- Jakab Elek.** A levéltárakról, tekintettel a magyar államlevéltár-ügyre. (Akadémia. 8-r. 189 l. ára 1 frt.)
- Jakab Elek.** Emlékbeszéd Szentkirályi Zsigmond fölött. (Értek. a társadalmi tud. köréből. IV. köt. 6. szám. Akadémia. 8-r. 74 l. ára 40 kr.)
- Jerrold Douglas.** Zsák Mór. Beszély. Magyarította Belényesi Gábor. (Olesó könyvtár. 31. sz. Franklin-t. 16-r. 112 l. ára 30 kr.)
- Johnson W. Samuel.** Hogy nő a vetés. Kézikönyv a növény kémiai alkatáról, szerkezetéről és életéről. Mezőgazdasággal foglalkozók számára. Eredetiből fordította Duka Marcell. A fordítást átvizsgálták Balás Árpád és Csanády Gusztáv. (Természettudományi társulat. 8-r. XXVII, 404 l. 71, a szöveg közé nyomt. fametsz. ábrával.)
- Jósika Kálmán.** Vallás, politika és társadalom. Egyház-politikai, társadalmi és szépirodalmi apróbb művek gyűjteménye. („Hunyadi Mátyás“ nyomda. 8-r. IX, 212 l.)
- Kalmár Béla.** Rövid élet, hosszú szenvedés. Regény. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8-r. 175 l. ára 1 frt.)
- Kárpáthy Kamill.** Katonai irálytan a m. k. honvédség használatára 185 minta és példával. A m. k. honvédelmi minister által elfogadott tan- és kézikönyv. Jav. második kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytárs. 8-r. 356 l.)
- Kecskeméthy Aurél.** Éjszak-Amerika 1876-ban. (Ráth Mór. 8-r. IV, 420 l.)
- Keleti Károly.** Honismertető a bécsi 1873-ki közkiállítás magyar katalógusának bevezető része. (Nagel Bernát. 8-r. IX, s 359 l. ára 2 frt.)
- Kenessey Albert.** Adatok folyóink vízrajzi ismeretéhez. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. V. köt. 2. szám. Akadémia. 8-r. 9 l. 8 számtáblával, ára 20 kr.)

- Képviselőházi Irományok.** (Az 1875. augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. XI. kötet. 289—357 l. tartalom. XII. kötet. 207, 101, 1—18 l.)
- Képviselőházi Jegyzőkönyv.** (Az 1875. aug. 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. II. köt. 233—256 l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1875. augusztus 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. IX. köt. 305—403 l., tartalom, név- és tárgymutató. X. köt. 1—32 l.)
- Kereskedelmi- és ipar-kamarának, A budapesti, jelentése a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. k. miniszterhez a kamarai kerület kereskedelmi és forgalmi viszonyairól az 1875. évben.** (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 203 l.)
- Kiss Áron és Öreg János.** Nevelés- és oktatástan. (Deutsch M.-féle művészeti intézet. 8-r. 112 l. ára 1 frt.)
- Kohn Salamon.** Első oktatás a bibliai történetben. Erster Unterricht etc. VII. verb. u. verm. Aufl. (Lampel. 8-r. 86 l. ára 36 kr.)
- Kondor Gusztáv.** Emlékbeszéd Nagy Károly fölött. (Értek. a mathem. tudom. köréből. VI. köt. 1. sz. Akadémia. 8-r. 24 l. ára 10 kr.)
- Korbuly Imre.** Magyarország közjoga, illetőleg magyar államjog rendszere. Kapcsolatban az ország közigazgatási szervezetével. II. füz. 3. kiadás. (Eggenberger. 8-r. VIII, 225—536 l.)
- Kovács Ödön.** A vallásbölcsezet kézikönyve. Revideálták Dobos János és Fejes István. I. köt.: A vallás mint tünemény, vagy a vallások története. (Franklin-társ. n. 8-r. XX, 388 l. ára 3 frt.)
- Könyvészet, Magyar.** 1876. (L. Makáry Gerő.)
- Könyvtár, Közhasznú Családi.** 17, 18. füz. (L. K.-Beniczky Irma.)
- Könyvtár, Olesó.** 28—35. (Lásd: Stifter Adalbert, Gauthier Théophile, Macaulay T. B., Jerrold Douglas, Eynaud Albert, Czuczor, Prescott H. E., Sayous Eduard.)
- Könyvtár, Történelmi.** 30—33. sz. (L. Toldy László, Áldor Imre.)
- Kubinyi Lajos.** A házi-ipar könyve. II. füz. (M. k. közoktatásügyi miniszter. 8-r. 147—288 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Küldöttség, A czeglédi százaz, Kossuth Lajosnál Baraccioneban, Olaszországban 1877. jan. 24.** Részletes leírása a küldöttség utazásának, fogadtatásának és visszatérésének. (Franklin-t. nyomdája. 8-r. 96 l. ára 50 kr.)
- Lukács Ödön.** Egyházi beszédek. Templomi és temetési használatra. I. kötet. (Sárospatak. Klein Alfréd. 8-r. 278 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Macaulay.** Anglia története II. Jakab trónralépte óta. Ford. Zichy Antal. III. köt. (Akadémia. 8-r. 548 l.)
- Macaulay T. B. Byron.** Angolból ford. B. P. (Olesó könyvtár. 30. sz. Franklin-társ. 16-r. 53 l. ára 20 kr.)
- Maislis Mór.** Polgári perrendtartási repertorium függelékkel. II. kiadás. (Aigner Lajos. 16-r. X, 151 l. ára 1 frt.)
- Makáry Gerő.** Magyar könyvészet. 1876. Jegyzéke az 1876. évben megjelent új, vagy újólág kiadott magyar könyveknek és térképeknek, az alakok, lapszámok,

- megjelenési helyek, kiadók és árak fölemlítésével és tudományos szakmutatóval. Függelékül: A magyar hírlapok és folyóiratok 1877-ben. (Budapesti könyvkereskedő-segédék egylete. 8-r. XXVII, 97 l. ára 1 frt.)
- Márkus István.** Törökországi képek. (Athenaeum. 8-r. 325 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Mauritz Rezső.** A természettan elemei. Népiskolák számára. 3. jav. kiad. (Aigner Lajos. 8-r. II, 62 l. ára 40 kr.)
- Médéric Charot.** Dumont Jakab. Regény. (Athenaeum. 8-r. 195 l.)
- Menyhárt János.** Némely korszerű kérdések szellőztetése a magyar protestáns egyház kebelében. (Lenyomat az „Evangyéliomi Prot. Lap“ márcziusi számaiból. Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 47 l. ára 30 kr.)
- Mommsen Tivadar.** A rómaiak története. Az 5. kiadás után a m. t. Akadémia megbízásából ford. Toldy István. VI. köt. (Franklin-t. nyomdája. 8-r. 329 l. ára 2 frt.)
- Montépin Xavér.** A vörös boszorkány. Reg. Ford. Berényi. I. II. köt. (Szépirod. Csarnok. X. évf. 1—3. füz. Friebeisz Fer. 8-r. 190, 64 l. Egy füzet ára 30 kr.)
- Múzeum,** A magyar nemzeti, könyvtárában találató többes példányok jegyzéke. II. füz. (Múzeum könyvtára. 8-r. 69 l.)
- Nagy Péter.** Emlékbeszéd hidvégi gr. Mikó Imre felett. A szepti-szentgyörgyi ref. templomban nov. 26-án 1876. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 19 l.)
- Népköltészet,** A hazai nem-magyar ajkú, tára. Harmadik köt. Román népdalok. Fordították Ember György, Grozescu Julián, Vulcanu József, bevezette Vulcanu József. Kiadja a Kisfaludy-társaság. (Athenaeum. 8-r. XXIII, 164 l. ára 1 frt.)
- Novellák,** Külföldi. I. II. köt. (Athenaeum. 8-r. 200, 166 l. Egy-egy kötet ára 80 kr.)
- Nyelvemléktár.** Régi magyar codexek és nyomtatványok. IV. köt. Első fele. (Akadémia. 8-r. 487 l. ára 2 frt.)
- Ónody Bertalan.** Khiva dinnyészete. (A Szyr-Deria vidék dinnyéinek ösmertetésével.) 1875. évben közép-ázsiai utazásában tett tapasztalatai alapján. (Tetty F. s társa. n. 8-r. IV, 62 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Ortvay Tivadar.** Kritikai adalékok Margum történetéhez. Források alapján. (Értekez. a történelmi tudomány köréből. VI. köt. 7. szám. Akadémia. 8-r. 53 l. ára 30 kr.)
- Paszlavszky József.** Az állatok természetrajza. I. köt. A középtanodák első osztálya számára. (Eggenberger. 8-r. 136 l. ára 90 kr.)
- Pazar József.** Jézus Példázatai. Homiliákban. Közrebocsátja fia. Pazar István. II. füz. (Sárospatak. Steinfeld Béla nyomdája. 8-r. 196 l.)
- Pereszlényi János.** Emlékbeszéd Deák Ferencz gyásznapélyén 1876. febr. 13-án a nagy győri reform. gyülekezet templomában. (Győr. Czéh Sándor nyomdája. 8-r. 17 l. ára 10 kr.)
- Pesty Frigyes.** Brankovics György rácz despota birtokviszonyai Magyarországbán és a rácz despota czím. (Értek. a tört. tudom. köréből. VI. köt. 9. szám. Akadémia. 8-r. 65 l. ára 30 kr.)
- Plathy István.** El a bécsi egyezséggel! Éljen az önálló magyar nemzeti jegybank! (Szentkirályi és Treutner nyomdája. 8-r. 16 l.)

- Plósz Sándor.** A magyar váltójog kézikönyve. I. füz. (Zilahy S. n. 8-r. 1—116 lap, ára 2 frt 80 kr.)
- Ponson du Terrail.** Rocambole börtönben. Regény. I. A kőműves szerelme. II. Newgate földalatti boltozata. III. Egy őrült naplója. IV. Az akasztott kötele. 8 köt. Francz. ford. Mártonffy Fr. (Pfeifer Ferd. k. 8-r. 191, 198, 179, 172, 216, 221, 211 s 188 l. ára 8 frt.)
- Prescott H. E.** Schaffer Magdaléna. Beszély. Angolból ford. Csukási József. (Olesó könyvtár. 34. sz. Franklin-t. 16-r 155 l. ára 40 kr.)
- Radvánszky Béla,** szliaési kerület országgyűlési képviselőjének a képviselőház 1877. jan. 23-án tartott ülésében mondott beszéde. — Reč etc. (Besztercebánya. Machold Fülöp nyomdája. 2-r. 4 l.)
- II. Rákóczi Ferencz** levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve, kiadja a m. t. Akadémia történelmi bizottsága. I. osztály: Had- és belügy. V. Szerk. Thaly Kálmán. Székesi gróf Beresényi Miklós levelei Rákóczi fejedelemhez. II. köt. 1706—1708. (Akadémia. 8-r. 671 l.)
- II. Rákóczi Ferencz** levéltára. II. osztály: Diplomacia. III. köt. Angol diplomatiai iratok II. Rákóczi Ferencz korára. Angol levéltárakból közli Simonyi Ernő. (Akadémia. 8-r. 496 l. ára 2 frt.)
- Rendeletei,** A m. k. belügyministerium, és utasításai a közegészségügy rendezéséről szóló 1876. XIV. t. cz. végrehajtása tárgyában. (Ráth Mór. n. 8-r. IV, 60 l. ára 40 kr.)
- Rendeleteinek,** A m. k. igazságügyministerium, gyűjteménye. 1876. évi folyam. (Az új váltó-eljárással.) (Ráth Mór. n. 8-r. VIII, 64 és 43 l. ára 80 kr.)
- Rendeleteinek,** A m. k. ministerium, gyűjteménye. 1876. évi folyam. 8. (utolsó) füzet. (Ráth Mór. n. 8-r. XIV, 177—305 l. ára 80 kr.)
- Rendeleteinek,** A m. k. ministerium, gyűjteménye. 1876. évi folyam. Négy pót-füzettel. Utasítások a népiskolai törvények végrehajtása tárgyában. Pénzügyministeri szabályrendeletek és utasítások az 1876. XV. t. cz. végrehajtása. 1. 2. füz. Váltóeljárás. (Ráth Mór. n. 8-r. XIV, 305; II, 98; 48; 32 és 43 l. ára 3 frt 50 kr.)
- Rendeletek,** Igazságügyi, 1876. (Franklin-társ. 8-r. 108 l.)
- Rendeletek tára,** Igazságügyi. Az 1876 évi igazságügyi rendeletek. Szerk. Fayer László. (Új folyam.) II. köt. (Athenaeum. 8-r. VIII, 93 l. ára 50 kr.)
- Répássy János** Egyházi beszédek a róm. kath. egyházi év ünnepeire és vasárnapjaira. A szónoki előadásra vonatkozó gyakorlati szabályokkal és függelékül hét májusi beszéddel a „Magnificat“ fölött. („Hunyadi Mátyás“ nyomda. 8-r. 577 l.)
- Roquette Ottó.** Szent Erzsébet Legendája. Magyarra fordítá Ábrányi Kornél. Az oratoriumot szerzé Liszt Fer. (Fanda József könyvnyomdája 8-r. 24 l.)
- Sárkány Ján. Fer.** Évi jelentés a pesti lovar-egylet munkálódásáról és a magyaroszt. birodalomban 1876-ban lefolyt löversenyekről. (50. év.) 1876 (Athenaeum nyomdája. 8-r. XXVIII, 183 l.)
- Sayous Eduard.** A mongolok betörése Magyarországra 1241—1242. Francziából ford. Takács István. (Olesó könyvtár. 35. szám. Franklin-társ. 16-r. 45 l. ára 20 kr.)

- Schenzl Guidó.** Az Isogonok rendhagyó menetéről Magyarország erdélyi részében. (Értek. a természettudom. köréből. VIII. köt. 1. sz. Akadémia. 8-r. 58 l. 3 táblával, ára 40 kr.)
- Schikaneder Manó.** A varázs-fuvola. Dalmű 4 felv. Zenéjét szerzette Mozart Amadé. (Metzger Emil. 24-r. 35 l. ára 25 kr.)
- Schwarczel Sándor.** A vasuti yafelszerkezetek. Külön lenyomat a magy. mérnök-és építész-egylet közlönyéből. (Athenaeum. 8-r. 37 l. 4 rajztábla.)
- Schwarz Gyula.** Államintézményeink és a kor igényei. IV. füz. (Aigner Lajos. n. 8-r. 269–388 l.)
- Simonyi Ernő.** II. Rákóczi Ferencz levéltára. II. oszt. III. köt. (L. II. Rákóczi Ferencz levéltára.)
- Simonyi Zsigmond.** Középiskolai tankönyvek tára. Magyar nyelvtan mondatnani alapon. I. rész. Az egyszerű mondat és a szóképzés. A középiskolák I. oszt. számára. (Eggenberger. n. 8-r. 88 l. ára 60 kr.)
- Stifter Adalbert.** Brigitta. Beszély. Németből ford. B. J. (Olesó könyvtár. 28. sz. Franklin-társ. 16-r. 82 l. ára 20 kr.)
- Szász Károly.** Emlékeszéd Jakab István fölött. (Értek. a nyelvtudom. köréből. VI. köt. 5. sz. Akadémia. 8-r. 22 l. ára 10 kr.)
- Szarvasy György.** A vasuti anyagszerkezési szolgálat néhány német vasutnál. (Athenaeum. 8-r. 206 l.)
- Szaváló,** köszöntő és levelező, vagy jó gyermekek könyve. (Lampel Róbert. 8-r. 64 l. ára 12 kr.)
- Székely Bertalan.** A figurális rajz és festés elvei, melyek a m. kir. országos mintarajztanodai szakoktatásnál alkalmazásban vannak. (Eggenberger. 8-r. 32 lap.)
- Sziuház,** Ifjusági. Szerk.: Egy szegedi tanár. VI. füzet: A divatos leánya. Vigj. 1 felv. VII. füzet: A kuruzsoló huszár. Vigj. 1 felv. (Szeged. Traub B. és társa. 16 r. 39 s 43 l. ára 12 kr.)
- Szombathy Ignác.** A magyarok történelme a középtanodák alsóbb osztályai számára, az új tantervhez alkalmazva. II. rész. 1270–1526. Az uralkodók táblázataival. (Győr. Czéh Sándor nyomdája. 8-r. 132 l. ára 70 kr.)
- Szombathy Ignác.** Magyar történelmi időrend vezérfonala. I. rész. A legrégebb időtől 1300-ig. Magyarország uralkodóinak táblázataival. (Győr. Czéh Sándor nyomdája. 8-r. 24 l. ára 20 kr.)
- Takács István.** Hazai váltófog és az új váltótörvény (1876. XXVII. t. cz.) alapján s számos váltómintával kísérve. (Knoll Károly. 8-r. VIII, 236 l. ára 2 frt 20 kr.)
- Tankönyvek tára.** Középiskolai. (L. Simonyi Zsigmond.)
- Társulatoknak,** a tiszavölgyi szabályozó, 1876. sept. 26-án tartott nagygyűléséből kiküldött ideiglenes központi választmányának Budapesten 1876. decz. 18-án tartott ülésének jegyzőkönyve. (Athenaeum. 8-r. 36 l.)
- Távirida-intézet,** A m. k., cím- és névtára 1877. jan. 1-én. Hív. kiadás. (Horvánszky Victor nyomdája. 8-r. XXIII, 112 l.)
- Thaly Kálmán.** (L. II. Rákóczi Ferencz levéltára. I. oszt. V. köt.)

- Thomé O. W.** A növényország tankönyve. Gymnasiumok, reáliskolák, erdészek, gazdák és gyógyszerészek valamint magántanulók használatára. A 4. kiadás után magyarra ford. s helyenként jegyzetekkel kísérte és alakította Borbás Vinceze. A szöveg közé nyom. több mint 900 fametszettel. 2. (magyar) kiadás. (Eggenberger. n. 8-r. XII, 355 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Tihamér.** Kalózkirály és gályarab Marinelli Marino, vagy a velencei Bertalanéj. Tört. regény. 16—24. füz. (Bécs. Bensinger Zsigmond. n. 8-r. II. köt. 289—316, III. IV, 214 és IV. IV, 1—182 l. Egyes füzet ára 25 kr.)
- Toldy László.** A régi magyarok műveltségének története. (Történ. könyvtár. 30. füz. Franklin-t. 8-r. 111 l. ára 46 kr.)
- Tóth Béla.** Konstantinápolyi emlékek. (Athenaeum. 8-r. 106 l. Ára 80 kr.)
- Tóth József.** Pest-Pilis-Soltvárm. népiskolai tanügyi állapotának összesített kimutatása az 1876-ik évről. (Athenaeum. 8-r. 16 l.)
- (Törvények.)** Az 1876-ik évi törvények gyűjteménye. (Eggenberger. k. 8-r. 416 l. ára 2 frt., kötve 2 frt 60 kr.)
- Az 1876. évi törvények gyűjteménye. 5. füzet. XXXVII—LI. t. cz. (Lampel R. n. 8-r. ára 60 kr. Teljes példány 2 frt 40 kr., kötve 3 frt 40 kr.)
- Ugyanaz. Zseb-kiadás. VI. füzet. (Lampel R. VI, 629—790 l. ára 50 kr. Teljes példány 2 frt 50 kr., kötve 3 frt 50 kr.)
- Törvények és rendeletek gyűjteménye.** A törvénykezés közegei. Bírói ügyvitel. Polgári, váltó s kereskedelmi eljárás. Rendezte P. budapesti ügyvéd. I. füzet, (Lampel R. k. 8-r. IV, 192 l. ára 1 frt.)
- Törvényezikk, Közegészségügy, 1876. évi XIV. a közegészségügy rendezéséről, II. kiadás.** (Ráth Mór. n. 8-r. 48 l. ára 40 kr.)
- Törvényjavaslat a gyámügy rendezéséről. Indokolással. — Törvényjavaslat az 1848. évi törvények által megszüntetett urbéri kapcsolatból fennmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről szóló 1871. LIII. t. cz. módosítása és kiegészítéséről. Indokolással. Külön lenyomat a „Magyar Themis“-ből.** (Athenaeum. 8-r. 78 l. ára 40 kr.)
- Tűzoltók zsebkönyve.** Vezérfonal tűzoltó-egyletek alakítása — s a már fennállók elméleti és gyakorlati továbbképzésére; hasznos minden tűzoltónak; kiadja: Schmidt Sándor, Szkokán Sándor. I. évf. 38 ábrával. (Zilahy S. 8-r. IV, 236 l. s 5 tábla; ára 1 frt 60 kr.)
- Utasítás a földadó szabályozásáról szóló 1875. VII. t. cz. értelmében a kataszteri munkálatok kiigazítása céljából bejelentett térfogati adatok helyességének ellenőrzése végett alkalmazandó közegek és eljárás tárgyában.** (Ráth M. 8-r. 48 l. ára 40 kr.)
- Verne Gyula.** A rejtelmes sziget. Átdolgozta Szász Károly. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 287 l. ára 2 frt.)
- Verne Gyula.** Sztrogoff Mihály utazása Moszkvától Irkutskig. V. Gy. után átdolgozta Szász Károly. (Franklin-társ. 8-r. IV, 238 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Vulcanu József.** Román népdalok. (L. Népköltészet, A hazai nem-magyar-ajkú, tára.)
- Záray Ödön.** Magyar nyelvtan népiskolai használatra. IX. kiadás. (Aigner. 8-r. 62 l.)

- Zemlinszky Rezső.** A hazai köszén. Észrevételek az új bányatörvényjavaslathoz. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 18 l.)
- Zlinszky Imre.** A magyar telekkönyvi rendtartás mai érvényében. 2. bőv. kiad. I. füzet. (Pfeifer Ferd. n. 8-r. 1—96 l. ára 3 frt.)
- Zlinszky Imre.** A telekkönyvi intézmény befolyása a tulajdonjog szerzésére és érvényesítésére. (Értekez. a társad. tudom. köréből. IV. köt. 7. sz. Akadémia. 8-r. 72 l. ára 40 kr.)
- Zollner Talabér.** Egyházi beszédek. I. egyh. évf. I. kötet. 2. füzet. (Tettyey Ferd. n. 8-r. 161—320 l. ára 1 frt.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Hadáry Ludwig.** Handbuch zum Disciplinar-Strafrechte für das kaiserlich-königliche Heer. (Egyetemi nyomda. 8-r. 224. VI. l.)
- Huber Franz.** Die polnische Frage. (Athenaeum. 8-r. 16 l.)
- Jassniger J.** Die Regulirung des Teufelsgraben und die Verbesserung der hydrotechnischen Verhältnisse im Ofner Gebirge. — Kritik des Gutachtens der anlässlich der Katastrophe vom 26. Juni 1875, zur Untersuchung der Ofner Gebirgswässer entsendeten Commission. (Athenaeum 8-r. 15 l.)
- Keleti Karl.** Skizze der Landeskunde Ungarns. (Nagel Bernát. 8-r. X és 359 l. ára 2 frt.)
- Regulirung.** Die, des Savefflusses, dann die Ent- und Bewässerung des Savethales in Kroazien und Slavonien mit besonderer Berücksichtigung des kroat.-slavon. Grenzgebietes. (Zágráb. Cs. k. főparancsnokság Zágrábban. 8-r. XVI. 272 l., 6 térkép.)
- Roksandič D.** Instruction zum Gebrauche des Monocle-Distanzmessers. (Temesvár. Szerző. 8-r. 32 l. egy tábla.)
- Schróter Carina.** Die Schulsparkassen vom Standpunkte der Pädagogik und National-Ökonomie. (Franklin-társ. 8-r. 149 l.)
- Schwicker J. H.** Die ungarischen Schulgesetze sammt den ministeriellen Instructionen und Circular-Schreiben zur Durchführung derselben. II. füzet. (Lauffer Vilmos. 8-r. XII. 43—298 l.)
- Wessely Joseph.** Das Karstgebiet Militär-Kroatiens und seine Rettung, dann die Karstfrage überhaupt. (Zágráb. Cs. k. főparancsnokság Zágrábban. 8-rét. IX. 366 l. egy térkép.)
- Hanel J. J.** Statuta et leges civitatis Curzulae. (1214—1558) (V. Monumenta historico-juridica slavorum meridionalium. Pars. I. vol. I.)
- Monumenta historicam slavorum meridionalium, vol. VI.** „Commissiones et Relationes Venetae“ tom. I. Annorum 1433—1527. collegit et digessit Simeon Ljubič. Edidit Academia scientiarum et artium slavorum meridionalium. (Zágráb. Hartmán Lipót. 8-r. 242 l. ára 2 frt.)
- Monumenta historico-juridica slavorum meridionalium edit academia scientiarum et artium slavorum meridionalium. Pars I. vol. I.** Statuta et leges civitatis et

- insulae Curzulae. (1214—1558.) Opera J. J. Hanel. (Zágráb. Akademia. 8-r. XV, 306, 1 l. és 1 tábla, ára 3 frt.)
- Schematismus** eleri dioecesis Alba-regalensis ad annum 1877. (Székesfehérvár. (Szammer Kálmán. 8-r. 134 l.)
- Schematismus** eleri dioecesis Jaurinensis pro anno 1877. (Győr. Sauerwein betűivel. 21 l.)
- Tabulae** memoriales, quas occasione quartae consecrationis ecclesiae cathedralis archieoconobii s. Martini per cardinalem Joannem Simor, VI-to Kalendas septembris 1876. ritu solemniter peractae, praesentibus posterisque offert ordo s. Benedicti de sacro monte Pannoniae. (Győr. Czéh Sándor. 2-r. 9 l.)
- Pauliny-Tóth W.** Bá sne. Sebrala jeho dcéra Mária. (Turóc-z-Szt.-Márton. Szerző. 8-r. 193 l. ára 1 frt.)
- Filipovič Ivan**, hrvatsko-njemački rječnik, svežič 23. (Zágráb. Hartmán Lipót. 1761—1840 l. 111—115 ív, ára 35 kr)
- Ljetopis**, Statistički, za god. 1874. Statistisches Jahrbuch etc. (Zágráb. A kir. horvát-szlavon-dalmát tartományi kormány statist. hivatala. 8-r. LXVII. 685 l.)
- Sbornik** ugarsko-hrvatskih skupnih zakonah. Godina. 1876. Broj. 1., 17—33. (Kir. horvát-szlavon-dalmát ministerium. 4-r. XIV., 145—229, 221—254 l.)
- Pisci**, Stari, hrvatski. Na sviet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga VIII. Pjesme Nikole Nalješkovica, Andrije Cubrnanovica, Miše Pelegrinovica i Saba Mišetica Bobaljevica i jegjupka neznana pjesnika. (Zágráb. Hartman László. 8-r. XXVI, 242 l. ára 1 frt 70 kr.)
- Starine** na sviet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjigae VIII. (Zágráb. Hartman László. 8-r. IV, 252 l. ára 3 frt.)
- Cipariu Tim.** Gramateca limbei romane. Partea II. Sintetica. (Nagyszeben. A bukaresti akademia. 8-r. IV. 354 l. ára 2 frt.)
- Norme** pentru administratiunea invetiametului nationalu confessionalu in districtulu consistoriului Romanu ort. din Aradu. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8-r. 32 l. és 4 statist. tábla.)
- Planulu** de invetiamentu pentru scólele poporali in districtulu consistoriului romanu ort. din Aradu. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8-r. 71 l.)
- Vlassa Georgiu.** Geometria pentru Gimnasiale inferioari dupa Fr. Moenic. Partea II. (Balázsfalva. Szerző. 8-r. 80 l. 108 ábrával.)
- Keleti Charles**, Hongrie: exposé géographique et statistique à l'occasion de l'Exposition universelle de Vienne de 1873. (Nagel Bernát. 8-r. VI, 407 s IV l. ára 2 frt.)
- Session**, Neuvième, du Congrès international de Statistique à Budapest. Rapports et resolutions. (Athenaeum 4-r. 22, 3 l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Annuario** marittimo per l'anno 1877. compilato per cura dell' i. r. Governo marittimo in Trieste e del r. Governo marittimo in Fiume, XXVII. annata. (Triest. Ohswaldt Gyula nyomdája. 8-r. 9, XXXVI, 179, 152, 6 l. és két statist. tábla.)

- Bezold Friedr.** König Sigmund und die Reichskriege gegen die Hussiten bis zum Ausgang des dritten Kreuzzugs. III. Abth. (München, Aekermann Adolf. 8-r. II, 155, II, 168; II, 176 l. ára 5 frt 85 kr.)
- Blau Otto.** Reisen in Bosnien und der Herzegowina. Topographische und pflanzengeographische Aufzeichnungen. Mit einer Karte und Zusätzen von H. Kiepert. (Berlin. Reimer Dietrich. 8-r. IX, 232 l.)
- Csengery Anton.** Franz Deák. Autorisirte deutsche Übersetzung von Gustav Heinrich. (Lipese. Duncker és Humblot. 8-r. 190 l.)
- Eisenbahnkarte** von Oesterreich-Ungarn. Jahrg. 1877. 38. Aufl. (Teschen. Prochaska Károly., ára 1 frt.)
- Feldzüge** des Prinzen Eugen von Savoyen. Nach den Feld-Acten und anderen authent. Quellen herausg. von der Abtheilung für Kriegsgeschichte des k. k. Kriegs-Archives. I. Serie. III. Band. (Bécs. Cs. k. tábornok. 8-rét. VII. 531, 108 l. 6 graph. táblával.)
- Gentz (Chevalier de):** Dépêches inédites aux Hospodars de Valachie. Pour servir a l'histoire de la politique européenne (1813 a 1828) publiées par le Comte Prokesch-Osten fils. Tome premier — deuxième. (Paris. Plonc E. és társa, n. 8-r. XIV, 458, VI. 486 l.)
- Gopčevic Spiridion.** Montenegro und die Montenegriner. Nebst einem Plane von Cetinje. (Lipese. Fries Armin. X, 194 l.)
- Huber Alfons.** Die Politik Kaiser Josephs II. beurtheilt von seinem Bruder Leopold von Toscana. (Innsbruck. Wagner-féle egyetemi könyvkereskedés. 8-r. 35 l. ára 40 kr.)
- Kanitz F.** Donau-Bulgarien und der Balkan. Historisch-geographisch-etnographische Reisestudien aus den Jahren 1860—1876. II. Band mit 33 Illustrationen im Texte und 10 Tafeln. (Lipese. Fries Armin. n. 8-r. XIV, 382 lap, ára 11 frt 70 kr.)
- Krones Franz.** Handbuch der Gesch. Oesterreichs von der ältesten bis zur neuesten Zeit, mit besonderer Rücksicht auf Länder-, Völkerkunde und Culturgesch. 11—12 Liefg. (Berlin. Grieben. 8-r. 289—384, 3⁵—480 l. Egy füzet ára 90 kr.)
- Miklosich Franz.** Ueber d. Mundarten u. d. Wanderungen d. Zigeuner Europa's. VII. (Bécs. Gerold Károly s fia. 4-r. 89 l. ára 2 frt.)
- Movimento della navigazione** in Trieste nel 1876. (Triest. Kereskedelmi- s iparkamara. 4-r. 125 l.)
- Neumann Leopold** et Adolphe de Plason, Recueil des traités et conventions conclus par l'Autriche, avec les puissances étrangères depuis 1763 jusqu' à nos jours. Nouvelle suite. Tom. I. (Bécs. Cs. k. udv. és államnyomda. 8-r. XII 465 l. ára 4 frt 50 kr.)
- Peschek Anton Albert.** Grosses Wörterbuch der modernen europäischen Sprachen. (Bécs. Grégr és Dattel F. 4-r. 1—16 l. ára 25 kr.)
- Pölitz K. H. L.** Oesterreichische Geschichte. Neue Ausgabe von Ottokar Lorenz. 3. vermehrte Auflage. (Bécs. Gerold Károly fia. 8-r. IV, 204 l. ára 1 frt 70 kr.)
- Pulszky Carl.** Beiträge zu Raphael's Studium der Antike. Eingereicht zur Erlangung des philosophischen Doctorgrades an der philos. Facultät der Universität zu Leipzig. (Lipese. Hartung és fia. 8-r. 50 l.)

- Renn Kalender**, österr.-ungar. Jahrg. 1876. II. Theil. (Bécs. Beck Fr. 160 lap., ára 1 frt 50 kr.)
- Schreuzel M.** Beitrag zur Lösung d. Bankfrage m. Berücksichtigung d. gegenw. österr.-ungar. Monarchie. (Lemberg. Wild K. 8 r. 48 l. ára 60 kr.)
- Smets Moritz.** Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie. Ein Volksbuch mit 12 Illustrationen. Vollständig in 16 bis 17 Liefergen à 30 kr. I—II. Liefg. (Bécs. Hartleben. 8-r. 1—96 l.)
- Uebersicht** des gegenwärtigen Standes der k. und k. österr.-ungar. Consulämter in sämmtl. fremden Staaten. (Bis 28. Febr. 1877.) (Bécs. cs. k. udv. s államnyomda. 8-r. 18 l. ára 20 kr.)
- Verkehrs-Karte** von Oesterreich-Ungarn in drei Farben. (Teschen. Prochaska Károly, ára 1 frt.)
- Wurzbach Constant.** Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigsten Personen, welche seit 1750 in den österr. Krouländern geboren wurden oder darin gelebt haben. XXXIII. Theil. Mit 5 geneal Tabellen. (Bécs. Cs. k. udv. és államnyomda. 8-r. 362 l.)

Vegyes közlemények.

A Corvinák. A török birodalom uralkodójának nagylelkű ajándéka, mely Hunyady Mátyás világhírű könyvtárának jelentékeny maradványait hazánkunk visszaadta, könyvtáraink és könyvészetünk történetének egyik legörvendetesebb eseménye. A „Szemle“ közlelbbi füzete a 35 codexnek részletes ismertetését fogja hozni.

A kövecsesi Dancs-család levéltára. A Nemzeti Múzeum könyvtára újabban a gömörmegeyi kövecsesi Dancs-család levéltárával szaporodott, melyet Dancs László kövecsesi földbirtokos úr, oly föltétel alatt bocsátott a Nemzeti Múzeum rendelkezésére, hogy itt a család tulajdonjogának föntartása mellett, örök letéteményképen elkülönítve őriztessék. Ez már a negyedik levéltár, melyet a Nemzeti Múzeum alig egy év alatt őrizete alá fogadott, hogy itt valamennyit közkincsévé tegye a hazai történetbuvároknak. A levéltár a Hanvay-levéltár szomszédságában van felállítva s az Árpád-házi királyok idejéből 6, a vegyes házi korszakból a mohácsi vészig 82, azontúl a legújabb korig 36, összesen 124 oklevelet, 206 levelet, 142 másolatot, 77 kötelezvényt, nyugtát és elenchust, mindössze 549 darabot tartalmaz. Legrégibb oklevele 1269-ből való, melyben az esztergomi káptalan bizonyítja: hogy Máté Mátyás fia Zabrag comes unokaöcsese, Sándort, Poruos fiát, a köztük fenforgott vitás ügyben, a káptalan színe előtt kielégítette. Érdekes továbbá

a két lovaspecsétetes oklevél, az egyik Fülöp nádor 1325-ik, a másik László, opuliai herceg és nádor 1368. évi kiadványa; mindkettő meglehetősen conserválva. A magyar levelek közt legrégebb: Derecsény Ambrus záloglevele 1546-ból. — Mindezek a hazai történet, jogtörténet és közmivelődés-történethez, de különösen Gömör-megye monographiájához érdekes adalékokat fognak szolgáltatni.

Gróf Berényi Ferencz, mint családjának utolsó férfisarja, dús levéltárát a M. N. Múzeumnak ajánlotta fel. Ez az ötödik családi levéltár, mely egy év leforgása alatt, az országos könyvtárba jut.

Erdélyi szombatosok. A szombatosok felekezete Erdélyben Rákóczy György alatt kezdett terjedni, de 1638-ban a deési országgyűlésen elnyomatott. Ennek daczára azonban, az erdélyi részekben utódjaik mai napig léteznek s a Múzeum könyvtára a mult hónapban vásárolt 3 XVIII—XIX. századi magyar kéziratot, melyekben nevezett felekezetnek szertartásai egész terjedelmökben vannak foglaltva. Érdekesek e kéziratok azért, mert magyar nyelven írvák, mely nyelv egyúttal a különben zsidó felekezetnek szertartási nyelve volt. Ajánljuk azok figyelmébe, kik a szombatosok történetével foglalkoznak.

Mustaffa budai pasa levelei. A múzeumi könyvtár újabban Mustaffa pasa eredeti levelezéseinek egy részét szerezte meg, melyeket a nevezett pasa 1572—1578 közötti időszakban Rudolf és Miksa császárokkal, Ernő főherceggel, Trautson Jánossal és más magyarországi pasákkal folytatott. A pasák levelezései törökül, a többiek magyarul vannak írva és pedig szép tömör magyarsággal. Az érdekes levelek száma 48-ra megy.

A Rummy-család levéltára. Hasonlóképen vásárlás útján került legközelebb a könyvtár tulajdonába a Rummy-család egyik ágának levéltára, mely Vas, Somogy, Sopron, Zala, Nyitra és győrmegyei okmányokban gazdag. A levéltár 16 Árpád-kori, 109 Anjou-kori, 56 Zsigmond, Hunyady és Jagelló-koriok levelet tartalmaz s a többi a mohácsi vészen túl terjedő XVI, XVII. és XVIII. századi oklevelekkel és levelekkel együtt összesen 301 darabot tesz ki.

A keszthelyi könyvtár. A „Könyv-Szemle“ I. füzetében Szilágyi Sándor a bécsi Theresianum könyvtárának XVI. századbeli unicumjait ismerteti. Jó zsa László úrnak a keszthelyi gróf Fesztetich-féle könyvtár öréneki szíves közléséből örömmel értesülünk, hogy a 4-ik szám alatt ismertetett munka (Igen szép historia Sigmond császárnak idejében lőtt dolog... sine anno) ama könyvtár-

ban is megvan; hogy továbbá a 11. szám alatt ismertetett munkának (Az . . . Troia . . . varosanac . . . veszedelmerol . . . Kolozsvar. 1586.) régibb, 1582. évi debreczeni kiadásából teljes példányt bír. Reméljük, hogy közelebb az említett könyvtárnok úrtól a keszthelyi könyvtár részletes ismertetését közölhetjük.

„Egy régi magyar könyv“ cím alatt a „Magyar Állam“ apr. 21-iki számában Tóth Mike tanár úr a „Könyv-Szemle“ I. füzetének egyik közleménye alkalmából ismerteti Pesthi Gábor Nomenclatur-ájának 1538-iki kiadását, melynek egyetlen ismert példányát a kalocsai főegyházi könyvtár bírja. A tanár úr becses cikkére azonban két észrevételt kell tennünk. Mi azt mondtuk, hogy a Nomenclatura 1568-iki kiadásából két példányt ismerünk: a múzeumit és a szatmárit; a tanár úr szerint a kalocsai a „harmadik“ példány. A bibliographia minden kiadást külön munka gyanánt tekint. És így az első kiadásból fennmaradt egy példányt a későbbi kiadások példányaitól szorosán meg kell különböztetni. Továbbá a tanár úr Jankovics Miklósról szólván, megjegyzi „úgy tudom, Kalocsán könyvtárnok volt“. Jankovics Miklós előkelő földbirtokos és köztudomás szerint európai hírű régész és gyűjtő volt, kinek könyv-, kézirat-, régiség- és érem-gyűjteményét az 1836-iki országgyűlés 125,000 ezüst forinton vásárolta meg a Nemzeti Múzeum részére, és kitől számos becses régészeti, könyvészeti és történeti dolgotat bocsátott közre.

Az amerikai Egyesült-Államok könyvtárai. Az Egyesült-Államok kormánya a philadelphiai nemzetközi kiállítás alkalmából közrebocsátotta a területén fennálló nyilvános könyvtárak ismertetését. A munka címe: „Public Libraries in the united states of America, their history, condition and managenent. Washington. 1876.“ 1189 lapra terjedő kötet *3647 könyvtárt* sorol fel és ismertet. E roppant szám akként magyarázható meg, hogy a lajstromba az összes tanintézetek könyvtárai fel vannak véve, olyanok is, melyeknek könyvkészlete 200—300 kötetből áll. Az Egyesült-Államok kormánya ezen munkát, mely a birodalom kultúrai állapotainak fényes emléke, a világ összes nagyobb könyvtárainak ajándékuül küldötte.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára többes példányai jegyzékének második füzte minap jelent meg és tartalmazza 1) a régi magyar irodalomhoz tartozó munkákat; 2) Magyarország történetére vonatkozó kisebb nyomtatványokat a XVI-ik és XVII-ik századból;

3) az úgynevezett hungaricáknak egy részét és 4) az általános történelmet.

A „Magyar Könyvészet 1876-ban“ című könyvészeti művet Makáry Gerő szerkesztése alatt kiadta a „budapesti könyvkereskedősegédek egylete“; az előszóban kifejezvé, miszerint az egylet szándéka ezentúl minden évben ily kimutatást a lefolyt évben megjelent könyvekről kiadni, úgymint külföldön egyes kiadók már igen régen tesznek, például Hinrichs Lipcsében. Kívánatos volna, ha a derék egylet ebbeli szándéka csakugyan valósulna. Az előttünk fekvő és 1876-ról szóló kimutatás az egyes könyvek cízeit először szakok szerint röviden és azután betűrendben terjedelmesen közli. A címek és a szakmutató összeállításánál a szerkesztő a Hinrichs-féle jegyzék rendszerét követte viszonyainkhoz alkalmazva, minthogy ezt Németországban is a könyvkereskedők jegyzékeik összeállításánál nagyrészt elfogadták. Ha az egylet jövőben nemcsak a magyar nyelven megjelent könyveket, hanem a többi Magyarországon élő nemzetiségek irodalmi termékeit is minél részletesebben közölné, úgy hogy ily módon Magyarország egy évi összes irodalmi működésével megismerkedhetnénk, ez által az említett egylet könyvészetünknek igen nagy szolgálatot tenne.

A kir. magyar természettudományi társulat könyvtárnoka, Heller Ágost, kiadta a társulat könyvtárának címjegyzékét egy gondosan összeállított kötetben. Az egyes könyvek cízeit először szoros betűrendben terjedelmesen, és másodszer szakok szerint röviden közli. A szakok száma 17. A könyvtár állapota jelenleg 4528 mű 8314 darabban, ezek közt van 781 magyar.

Kimutatás

a Nemzeti Múzeum könyvtárának ajándékozott

1848—49-ki hirlapokról.

1. B. Radvánszky Béla úr ajándéka: Magyar Gazda 1848. 31. szám.

2. Gyórfy Gyula ügyvéd úr ajándéka: 1. Esti Lapok 1849. évi 68, 75—77. sz. — 2. Jövő 1848. évi 10. sz. — 3. Márczius 15-ke 1848. évi 103. szám. — 4. Reform 1848. évi 2. szám.

3. Szinnyi József úr ajándéka Budapestről: Nép Barátja 1848. évi 22. sz. — 1849. évi 12. sz.

4. Cseh Mihály úr ajándéka Fejérm. Velenczéből: Budapesti Hiradó 1848. évi 856—860-ig és a 882. szám. — 2. Figyelmező 1848. évi 5—10-ig, és a 14. sz.

5. Balogh István úr, honvédszázados, ajándéka Budapestről: Honvéd 1848—49. évi 1—100-ig, 147, 156. szám.

6. B. Mednyánszky Dénes úr ajándéka nyitram. Rakovitzról: 1. Figyelmező 1849. évi 83—100-ig. 2. Städtische Pressburger Zeitung 1848. évi 1—25. számig.

7. Pákh Károly, iglói evang. gymn. igazgató úr ajándéka: Nevelési Emléklapok. Szerkesztette Tavasi Lajos. 1848. évi 5. füzet.

8. Kubinyi Elek úr ajándéka Német-Bolyból: Nemzeti Népbárát, Pesti Hirlap, Pucski Priatel cz. hirlapok 1848. évi folyamából összesen 202 számot.

9. Tiszt. Dobrovics László úr ajándéka Szombathelyből: 1. Esti Lapok 1849. évi 3, 4, 6—8. szám. — 2. Három Proclamatio 1848—49-ből.

10. Egy ismeretlentől: 1. Márczius 15-ke 1849. évi 44. sz. — 2. Komáromi Lapok 1849. 12, 18. sz. — 3. Ábrázolt Folyóirat 1848. 1—3, 5, 7—9. szám. — 4. Képes Újság 1848. évi 27. szám.

11. Fitzek Károly, jákóhalmai plebános úr ajándéka: Márczius 15-ke 1848. évi 109. szám. — 1849. évi 4—45, 51—59, 65, 66. szám.

12. Dr. Kiss Áron, bpesti ref. gymn. tanár úr, ajándéka: Nép Barátja 1849. évi 8. száma.

13. Mártonffy Elek úr ajándéka Kaposvárról a „Somogy“ szerkesztőségétől: 1. Die Opposition 1848. évi 32. szám. — 2. Figyelmező 1849. évi 68. szám. — 3. Márczius 15-ke 1848. évi 244. sz. 1849. évi 4, 20, 55. sz. — 4. Nép Barátja 1849. évi 2, 3, 6—10, 16—21. számig. 5. Städtische Pressburger Zeitung 1848. évi 35. szám.

14. Wrchovszky Rudolf úr ajándéka Szakolezáról: Egy szám 1848-ki Márczius 15-ke.

15. Henig Mór tanár özvegye ajándéka Budapestről (Rombach-uteza, az izraelita képezde épületében): Egy Herhály-pusztán 1849. sept. 27-én kelt Komárom várának átadására vonatkozó proclamacio.

16. Egy ismeretlen ajándéka Rév-Komáromból: az 1849-ki Esti Lapokból 1, a Komáromi Értesítőből 3, a Komáromi Lapokból 12 szám.

17. Mártonfalvay Elek ur ajándéka Kaposvárról: 114 proclamacio az 1848—9-ki korszakból.